

Individuell vurdering Udir-2-2020

I dette rundskrivet vil du finne informasjon om de enkelte bestemmelsene og endringene som er gjort. Rundskrivet er nytt, men store deler av teksten er hentet fra rundskrivet Udir-5-2016 og Udir-1-2010.

RUNDSKRIV SIST ENDRET: 10.05.2021

Forskrift til opplæringsloven (forskriften) kapittel 3 og 4 og forskrift til friskoleloven kapittel 3 om individuell vurdering ble endret med virkning fra 1. august 2020. Bestemmelsene er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet. Mange av formuleringene er nye, men mye av innholdet fra tidligere er videreført. Det er kun i § 3-28 siste ledd og § 3-27 det er gjort realitetsendringer. De andre bestemmelsene er videreføring av gjeldende rett.

Rundskrivet gjelder så langt det passer for forskrift til opplæringsloven kapittel 4 og forskrift til friskoleloven kapittel 3.

Det som står i dette rundskrivet vil også gjelde for LK06, med mindre annet er angitt.

[Kapittel 3 individuell vurdering i grunnskolen og i vidaregåande opplæring på lovdata.no](#)

Innhold

Del I Generelle bestemmelser

§ 3-1 Virkeområde

§ 3-2 Rett til vurdering

§ 3-3 Vurdering i fag

§ 3-4 Vurdering i orden og i atferd

§ 3-5 Karakterer i fag

§ 3-6 Karakterer i orden og i atferd

§ 3-7 Samtale om utvikling

§ 3-8 Varsling

§ 3-9 Fraværsgrense i videregående skole

Del II Underveisvurdering

§ 3-10 Underveisvurdering

§ 3-11 Underveisvurdering i orden og i atferd

§ 3-12 Halvårsvurdering i fag

§ 3-13 Halvårsvurdering i orden og i atferd

Del III Sluttvurdering

§ 3-14 Sluttvurdering

§ 3-15 Standpunktkarakterer i fag

§ 3-16 Standpunktkarakterer i orden og i atferd

Del IV Fritak fra vurdering med karakter

§ 3-17 Fritak fra vurdering med karakter for elever med individuell opplæringsplan

§ 3-18 Fritak fra vurdering med karakter for elever i innføringstilbud m.m.

§ 3-19 Fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål

§ 3-20 Fritak fra vurdering med karakter i kroppsøving

§ 3-21 Fritak fra eksamen

Del V Eksamen

§ 3-22 Om eksamen

§ 3-23 Ansvar

§ 3-24 Melding til eksamen

§ 3-25 Eksamensformer og varighet

§ 3-26 Trekk til eksamen

§ 3-27 Forberedelsesdel

§ 3-28 Sensur

§ 3-29 Særskilt tilrettelegging

§ 3-30 Særskilt eksamen for elever i videregående opplæring

§ 3-31 Ny eksamen for elever i videregående opplæring

§ 3-32 Utsatt eksamen for elever og privatister i videregående opplæring

§ 3-33 Bortvisning fra eksamen

§ 3-34 Annullering av eksamen

Del VI Dokumentasjon

§ 3-35 Rett til dokumentasjon

§ 3-36 Forsvarlig system for føring av karakterer og fravær

§ 3-37 Vitnemål i grunnskolen

§ 3-38 Føring av fravær i grunnskolen

§ 3-39 Vitnemål i videregående opplæring

§ 3-40 Førstegangsvitnemål

§ 3-41 Fag-/svennebrev og praksisbrev

§ 3-42 Unntak på yrkesfaglige utdanningsprogram

§ 3-43 Kompetansebevis

§ 3-44 Føring av karakterer i fag på vitnemål og kompetansebevis

§ 3-45 Føring av fravær i videregående opplæring

Del VII Særskilte bestemmelser om fag-/svenneprøven og kompetanseprøven

§ 3-46 Fag-/svenneprøve, praksisbrevprøve og kompetanseprøve

§ 3-47. Melding til fag-/svenneprøve, praksisbrevprøve og kompetanseprøve

§ 3-48 Krav om bestått

§ 3-49 Prøvenemnd for fag- og svenneprøve

§ 3-50 Innhold i og omfang av fag- og svenneprøven

§ 3-51 Gjennomføring av fag- og svenneprøven

§ 3-52 Vurdering av fag- og svenneprøven

§ 3-53 Samlede krav til praksis før fag- eller svenneprøve for kandidater for fagbrev på jobb

§ 3-54 Utarbeidelse, innhold og vurdering av praksisbrevprøven og kompetanseprøven

§ 3-55 Oppbevaring av prøvearbeid for fag- og svenneprøven

§ 3-56 Ny fag-/svenneprøve, praksisbrevprøve og kompetanseprøve

§ 3-57 Utsatt fag-/svenneprøve og kompetanseprøve

§ 3-58 Særskilt tilrettelegging av fag-/svenneprøven, praksisbrevprøven og kompetanseprøven

§ 3-59 Reaksjonsmåter ved juks

§ 3-60 Bortvising fra fag-/svenneprøven, praksisbrevprøven og kompetanseprøven

Del I Generelle bestemmelser

§ 3-1 Virkeområde

Kapittelet gjelder for elever, lærlinger, praksisbrevkandidater og lære kandidater som får opplæring i offentlig skole, lærebedrift eller skole godkjent etter opplæringsloven § 2-12.

Kapittelet gjelder også for privatister, praksiskandidater og kandidater for fagbrev på jobb der det er særskilt fastsatt.

Bestemmelsene i kapittel 3 gjelder ikke for de som får privat opplæring hjemme. Disse elevene vil ikke ha et vitnemål etter grunnskolen, men kommunen må attestere at grunnskolen er fullført. Inntak til videregående for disse elevene skjer etter forskriften § 6-24.

Voksne som får opplæring særskilt organisert for seg etter opplæringsloven kapittel 4A får vurdering etter kapittel 4. For elever i friskoler gjelder forskrift til friskoleloven kapittel 3.

Endret i 2020: Virkeområdet for kapittel 3 var tidligere regulert i § 3-1 sammen med retten til vurdering, men reguleres nå i ny § 3-1.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

§ 3-1 på Lovdata.no

§ 3-2 Rett til vurdering

Elever, lærlinger, lære kandidater og praksisbrevkandidater har rett til vurdering. Retten

gjelder fra 1. årstrinn og ut videregående opplæring. Retten til vurdering omfatter både underveisvurdering, sluttvurdering og dokumentasjon.

Skoleeier har ansvar for at retten til vurdering bli oppfylt. Dette følger av opplæringsloven § 13-10. Skoleeier og lærebedrift skal sørge for at alle som gjennomfører vurdering etter forskriften, følger reglene i kapittel 3.

Endret i 2020: Retten til vurdering var tidligere regulert i § 3-1, men er nå skilt ut i ny § 3-2.

Formålet med vurdering i orden og atferd er tatt ut av § 3-2, og flyttet til § 3-4.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

[§ 3-2 på lovdata.no](#)

§ 3-3 Vurdering i fag

Formålet med vurdering i fag er å

- fremme læring (vurdering for læring)
- bidra til lærelyst underveis
- gi informasjon om kompetansen underveis og ved avslutningen av opplæringen

Det å bidra til lærelyst underveis er et overordnet mål som knytter bestemmelsen til opplæringslovens formålsparagraf. Det følger av oppl. § 1-1 siste ledd at «*Skolen og lærebedrifta skal møte elevane og lærlingane med tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst*». Det understreker at vurderingspraksisen har betydning for selvfølelsen og lærelysten. Vurderingspraksisen må utøves med et profesjonelt skjønn som bidrar til å bygge opp under læring og ikke bryter ned den enkeltes tro på seg selv som lærende individer.

Det er ikke et krav om at all vurdering må føre til lærelyst, og lærelysten skal heller ikke vurderes.

Grunnlaget for vurdering er kompetansemålene i læreplanen i faget. Elever/ lærlinger/lærekandidater/praksisbrevkandidater kan underveis i opplæringen bli vurdert opp mot mål som er utledet fra kompetansemålene. Dette er bl.a. aktuelt når det er langt fram til årstrinnene der kompetansemålene er beskrevet, f.eks. på 5. årstrinn eller ved halvårsvurderingene på 8. årstrinn.

Det er nytt at forskriften presiserer at kompetansemålene skal forstås i lys av teksten om faget i læreplanene. Den handler om fagets relevans og verdigrunnlag, kjerneelementer i faget, tverrfaglige tema og grunnleggende ferdigheter i faget. Teksten om faget knytter læreplanene til den felles overordnede delen av læreplanverket. Det betyr at lærerne/instruktørene må være bevisste på sammenhengen mellom de ulike delene av læreplanene. Denne presiseringen gjelder for læreplaner i LK20, som har egen tekst om faget. Når opplæringen fortsatt gis etter LK06 gjelder tidligere § 3-3 første ledd: «Grunnlaget for vurdering i fag er kompetansemåla i læreplanane for fag slik dei er fastsette i læreplanverket, jf. § 1-1 eller § 1-3.»

I opplæringen kan lærer/instruktør trekke inn sosial læring og se flere fag i sammenheng. Tilbakemeldingene og veiledningen som gis i vurderingen i fag, skal likevel gjelde elevens/ lærlingens/lærekandidatens/praksisbrevkandidatens kompetanse i det konkrete faget og hvordan de kan utvikle kompetansen videre. Verken sosiale aspekter, fravær, forutsetninger, orden eller atferd skal inngå i det som skal vurderes i fag.

Grunnlaget for vurdering i fag skal være kjent for elevene/ lærlingene/lærekandidatene/praksisbrevkandidatene. Det innebærer at de må kjenne til læreplanen og hva lærerne/instruktørene legger vekt på når de vurderer deres kompetanse i faget. Det er viktig at det er klart for dem hva de skal vurderes i, og hva de kan klage på i sluttvurderingen.

Eleven/ lærlingen/lærekandidaten/praksisbrevkandidaten har en plikt til å møte opp og delta aktivt i opplæringen for å gi læreren/ instruktøren grunnlag for å vurdere deres kompetanse i faget. Plikten til å være til stede og vise kompetansen sin i opplæringen kommer også frem av opplæringsloven §§ 2-3 og 3-4. Oppmøteplikten må også ses i sammenheng med fraværgrensen i videregående skole, se § 3-9.

Hvis eleven/ lærlingen/lærekandidaten/praksisbrevkandidaten har stort fravær eller av

andre særlige grunner ikke viser sin kompetanse, kan det føre til at læreren/instruktøren ikke har grunnlag for å sette halvårsvurdering med karakter eller standpunkt-karakter. Hvis læreren/instruktøren har tilstrekkelig vurderingsgrunnlag, skal eleven/lærlingen/lærekandidaten/praksisbrevkandidaten vurderes og også ha mulighet til å oppnå høyeste kompetanse/karakter. Læreren/instruktøren kan altså ikke si at hun/han ikke kan få høyere karakter enn 4 fordi han eller hun kun er vurdert i 60 prosent av kompetansemålene. Innsats er vanligvis ikke en del av vurderingsgrunnlaget. Dette gjelder ikke for fag hvor innsats er en del av kompetansemålene, slik som i kroppsøving og i valgfaget fysisk aktivitet og helse.

For vurdering i faget kroppsøving, se Vurdering i kroppsøving – elevenes innsats, individuelle forutsetninger og bruk av tester. Rundskrivet Endringer i faget kroppsøving Udir-8-2012 er utgått for Kunnskapsløftet 2020, men er fortsatt gjeldende for Kunnskapsløftet 2006.

Endret i 2020: Formålet med vurdering i fag og grunnlaget for vurdering i dag, som tidligere var regulert i §§ 3-2 og § 3-3, er slått sammen i ny § 3-3.

Reglene for fravær i videregående opplæring er tatt ut av § 3-3 og flyttet til § 3-9.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

Legg merke til at

- vurderingen skal «bidra til lærelyst underveis»
- kompetansemålene skal sees i sammenheng med teksten «om faget» i læreplanen

[§ 3-3 på lovdata.no](#)

§ 3-4 Vurdering i orden og i atferd

Formålet med vurdering i orden og vurdering i atferd er å fremme sosial læring, sikre at

eleven har et trygt og godt skolemiljø, og gi informasjon om elevens orden og atferd.

Grunnlaget for vurdering i orden og atferd er ordensreglementet til skolen. Man må derfor kunne utlede fra ordensreglementet hva som anses som god orden og hva som anses som god atferd. Se opplæringsloven § 9 A-10.

Orden henger sammen med at eleven er punktlig, forberedt og følger opp arbeidet.

Atferd henger sammen med at eleven viser hensyn og respekt for andre.

Grunnlaget for vurdering i orden og atferd skal være kjent for elever, lærlinger, lærekanidater og praksisbrevkandidater. Elevene skal være kjent med skolen sitt ordensreglement, og hvordan det blir brukt for å vurdere deres orden og atferd.

Eleven skal få en karakter i orden og en karakter i atferd. Både forutsetninger og fravær kan inngå i vurderingen når karakterer i orden og i atferd skal settes, i motsetning til i fag. Årsaken til fraværet avgjør om det påvirker vurderingen i orden eller vurderingen i atferd. Kompetanse i fag skal ikke trekkes inn i vurderingen i orden eller i atferd. Det skal tas hensyn til forutsetningene til eleven i vurderingen.

Læreren skal foreta en helhetlig vurdering av elevens orden og atferd over en lengre tidsperiode. Vanligvis skal ikke læreren legge avgjørende vekt på enkelthendelser. Unntaket er ved særlig klanderverdige eller grove enkelthendelser. Da vil nedsatt karakter kunne benyttes som en sanksjon etter ordensreglementet. Les mer om vurdering i orden og atferd i vårt rundskriv om ordensreglement Udir-8-2014.

Endring i 2020: Formålet med og grunnlaget for vurdering i orden og atferd er samlet i ny § 3-4.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

Legg merke til at:

- vurderingen skal «fremme sosial læring»
- vurderingen skal bidra til «eit trygt og godt skolemiljø».

§ 3-5 Karakterer i fag

Gjennom hele opplæringsløpet skal elevene få vurdering uten karakter. Fra og med 8. trinn og i videregående skole skal elevene i tillegg få halvårsvurderinger og sluttvurderinger med karakter. Elever skal ikke få tallkarakter på barnetrinnet.

Karakterskalaen er 1-6, og 6 er beste karakter. Ved halvårsvurderinger og sluttvurderinger skal det gis hele karakterer. Det er ikke krav om å bruke karakter utover dette. Læreren kan velge å bruke graderte karakterer (f.eks. 5+ eller 3/4) underveis i opplæringen, eller ikke bruke karakter i det hele tatt.

I videregående skole er et fag bestått med karakteren 2 eller bedre. En elev som har karakteren 1 i standpunkt og får karakteren 2 til eksamen i faget, har også bestått. Eksamenskarakteren overstyrer da standpunktkarakteren. For fag med tverrfaglig eksamen må eleven bestå alle programfagene, uavhengig av eksamensresultat.

I enkelte fag skal det brukes andre vurderingsuttrykk enn tallkarakterer, som bestått/ikke bestått eller deltatt/ikke deltatt. Det fremgår av læreplanen for faget. Det brukes en egen tredelt skala ved fag- og svenneprøve og kompetanseprøve.

Endret i 2020: Karakterer i fag, som tidligere var regulert i § 3-4, er flyttet til ny § 3-5.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

§ 3-6 Karakterer i orden og i atferd

Fram til 8. årstrinn skal elevene bare få vurdering uten karakter i orden og i atferd.

Fra og med 8. årstrinn skal vurderingen gis både med og uten karakter.

Hvis ikke det er klare avvik fra vanlig orden eller atferd skal eleven ha karakteren God.

Mye fravær kan føre til nedsatt karakter.

Endret i 2020:

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

§ 3-6 på lovdata.no

§ 3-7 Samtale om utvikling

Bestemmelsen gjelder samtale om utvikling. Samtalen etter første ledd handler om faglig utvikling og inngår som en del av underveisvurderingen, mens dialog om sosial og annen utvikling etter andre ledd ikke er en del av underveisvurderingen

Alle elever, lærlinger, lærekandidater og praksisbrevkandidater har rett til en samtale med kontaktlærer eller instruktør om utviklingen deres i fag minst en gang hvert halvår. Det er ingen krav til hvor lenge samtalen må vare, eller hvilken form den skal ha. Det er mulig å gjennomføre samtalen i forbindelse med halvårsvurdering uten karakter eller foreldresamtalen.

Elever, lærlinger, lærekandidater og praksisbrevkandidater har òg rett til jevnlig dialog med kontaktlærer/instruktør om sosial og annen utvikling. Denne samtalen skal sees i sammenheng med opplæringsloven § 1-1 og overordnet del. De overordnede målene med opplæringen er bl.a. å gjøre de unge i stand til å ta vare på seg selv og andre, og sette fokus på grunnleggende verdier som respekt, likeverdighet og solidaritet.

I utgangspunktet gjelder annen utvikling det som verken ligger innenfor hvert enkelt fag eller er direkte knyttet til ordensreglementet. I praksis er det imidlertid ikke et klart skille. En dialog om faglig utvikling, orden eller oppførsel kan f.eks. omfatte sosiale forhold eller andre forutsetninger. Sosial læring og utvikling, sosiale ferdigheter, tillit, vennskap og respekt

omtales i overordnet del. Å nevne sosial utvikling eksplisitt i bestemmelsen, kan skape større forståelse for den enkelte elevs situasjon og utfordringer, og være med på å fremme både trivsel og læringsutbytte.

Kontaktlæreren/instruktøren har et særlig ansvar for de praktiske, administrative og sosialpedagogiske gjøremålene som gjelder klassen/basisgruppen og elevene/lærlingene/lærekandidatene/praksisbrevkandidatene der, jf. opplæringsloven § 8-2 andre ledd. De kjenner dem gjerne best og er ofte nærmest når det gjelder sosiale spørsmål. Det kan derfor framstå som naturlig å vise til at kontaktlæreren har denne formelle rollen når det gjelder samtalen om sosial og annen utvikling. Det er viktig at kontaktlæreren/instruktør har god kontakt med faglærerne, og at de samarbeider.

Det er imidlertid ikke ønskelig å hindre rektor eller skoleeier fra å velge en løsning der faglærer gjennomfører samtalen i sitt fag i stedet for kontaktlæreren. Særlig på videregående kan det være naturlig at faglærer har samtalen om det faglige. Det står derfor ikke eksplisitt i bestemmelsen at det er kontaktlærer som skal ha samtalen. Alle elever har likevel krav på en samtale om deres utvikling i alle fag.

Det er viktig at det fortsatt er et skille mellom lærerens/instruktørens oppgave og den sosial-pedagogisk rådgivningen (etter forskriften § 22-2), som skal utføres av noen med relevant kompetanse på området.

Selv om lærlinger, lærekandidater og praksisbrevkandidater har rett til et godt arbeidsmiljø i kraft av å være arbeidstakere og har rett til medarbeidersamtale, er det ikke ønskelig å redusere deres mulighet til å ha en samtale etter forskrift til opplæringsloven. Instruktøren i lærebedriften vil ha ansvaret for å ha en samtale med lærlingen, lærekandidaten og praksisbrevkandidaten.

Endret i 2020: Samtale om faglig utvikling og dialog om annen utvikling, som tidligere var regulert i § 3-11 tredje ledd § 3-8, er slått sammen til en felles bestemmelse om samtale om utvikling i ny § 3-7.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

Legg merke til at

- faglærer er omtalt i bestemmelsen.
- kontaktlærer, faglærer eller instruktør kan gjennomføre elevsamtaler.
- «sosial utvikling» er tatt med i bestemmelsen
- samtalen skal sees i sammenheng med verdiene som er beskrevet i overordnet del av læreplanverket

§ 3-7 på lovdata.no

§ 3-8 Varsling

Elever og foreldre til elever under 18 år skal bli varslet hvis eleven står i fare for å ikke få karakter ved halvårsvurdering med karakter eller standpunktkarakter i ett eller flere fag. Dette gjelder både hvis fraværs grensen nærmer seg overskredet, og hvis det er tvil om det er grunnlag for vurdering (IV). Skolen må varsle eleven og foreldrene i alle fag det gjelder. Skolen må ikke varsle hvis eleven står i fare for å få karakteren 1.

Elev og foreldre til elever under 18 år skal også bli varslet hvis det er fare for at eleven kan få noe annet enn God i halvårsvurdering med karakter eller standpunktkarakter i orden eller i atferd. Hvis skolen har brukt nedsatt karakter som en sanksjon for en enkelthendelse etter ordensreglementet, vil det ikke være mulig å varsle.

Varslet skal gis «straks det er klart» at det er fare for nedsatt karakter eller bortfall av karakter, det vil si med en gang læreren er i tvil om eleven kan få karakter. Hensikten med varselet er at eleven fortsatt skal ha mulighet til å få karakter i fag, eller unngå å få nedsatt karakter i orden eller atferd.

Selv om eleven og foreldrene er varslet før halvårsvurderingen med karakter blir gitt, må skolen varsle på nytt hvis det er tvil om eleven kan få standpunktkarakter.

Foreldrene skal ikke varsles etter at eleven er myndig (18 år).

Varsel skal alltid bli gitt skriftlig. Se vår uttalelse om varsling på e-post eller

Endret i 2020: Varsling, som tidligere var regulert i § 3-7, er flyttet til § 3-8.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

Legg merke til at varselet skal gis «straks det er klart» at det er fare for nedsatt karakter eller bortfall av karakter.

§ 3-8 på lovdata.no

§ 3-9 Fravæersgrense i videregående skole

I videregående skole skal en elev ikke få standpunktkarakter eller halvårsvurdering med karakter ved fravær over fravæersgrensen i faget. Fravæersgrensen er på 10 % av årstimetallet i faget.

Fravær som er dokumentert at kommer av grunnene nevnt i § 3-45 femte ledd bokstav a til f og åttende ledd, skal ikke inngå i fravæersgrensen. Det samme gjelder dersom fraværet skyldes følgende deler av den obligatoriske trafikkopplæringen til førerkort klasse B: trygghetskurs på bane og andre og tredje del av trygghetskurs på vei, jf. trafikkopplæringsforskriften kapittel 11.

Rektor kan avgjøre at en elev som har inntil 15 prosent udokumentert fravær i et fag likevel skal få karakter dersom årsaken til fraværet gjør det klart urimelig at fravæersgrensen skal gjelde.

Læreren må i alle tilfeller ha tilstrekkelig grunnlag for å gi halvårsvurdering med karakter eller standpunktkarakter, jf. § 3-3.

Mer informasjon om fravæersgrensen finner du i rundskriv Udir-3-2016.

Endret i 2020: Bestemmelsene om fravæersgrense i videregående skole, som

tidligere var regulert i § 3-3 siste ledd, er flyttet til ny § 3-9.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

[§ 3-9 på lovdata.no](#)

Del II Underveisvurdering

§ 3-10 Underveisvurdering

Underveisvurderingen i fag skal brukes til å

- fremme læring
- tilpasse opplæringen
- bidra til at eleven/lærlingen/lærekandidaten/praksisbrevkandidaten øker sin kompetanse i fag

Underveisvurderingen skal altså hjelpe dem videre i læreprosessen. Gjennom underveisvurderingen kan læreren/instruktøren dessuten få informasjon om hvor den enkelte befinner seg faglig ut fra kompetansemålene i læreplanen for fag, og om opplæringen bør tilpasses.

All vurdering som skjer før avslutningen av et fag er underveisvurdering og skal være en integrert del av opplæringen. «Integrert del av opplæringen» erstatter formuleringen «skal givast løpande og systematisk». Begge formuleringene sikter til at underveisvurdering skal være en integrert og kontinuerlig del av opplæringen i fag, og ikke skje bare gjennom testing eller situasjoner som er isolert fra daglig undervisning.¹ Begrepet «løpende og systematisk» kunne tolkes slik at lærerne og instruktørene hele tiden måtte vurdere elevene og lærlingene, og at all underveisvurdering måtte planlegges. Den nye formuleringen tydeliggjør at elevene og lærlingene skal få vurdering, eller vurderer eget arbeid, der det er naturlig i opplæringen, uten at det nødvendigvis er planlagt eller skjer med faste og avtalte mellomrom.

Underveisvurderingen skal brukes til å tilpasse opplæringen. Dette har sammenheng med

opplæringsloven § 1-3 om at opplæringen skal tilpasses den enkeltes evner og forutsetninger. Overordnet del omtaler også tilpasset opplæring i undervisvurderingen flere steder. Der står det bl.a. at «Å gi rom for dybdelæring forutsetter at skolen tar hensyn til at elevene er forskjellige og lærer i ulikt tempo og med ulik progresjon. [...] God vurderingspraksis, der forventningene er tydelige og eleven deltar og blir hørt underveis i læringsarbeidet, er en nøkkel til å tilpasse undervisningen.»²⁻³

Det er ikke noe formkrav til undervisvurderingen. Den kan være både skriftlig og/eller muntlig.

Hva undervisvurdering er, er forklart i fire læringsfremmende prinsipp som er forankret i forskning. I undervisvurderingen skal elevene/lærlingene/lærekandidatene/praksisbrevkandidatene:

a. delta i vurderingen av eget arbeid og reflektere over egen læring og faglige utvikling

Refleksjon over egen læring og faglig utvikling er en viktig del av det å lære å lære, og sentralt i dybdelæring, og det er derfor viktig at de får delta i vurderingen av eget arbeid. Dette er en forutsetning for de tre andre prinsippene.

b. forstå hva de skal lære og hva som blir forventet av dem

Forskning viser at elevene/lærlingene/lærekandidatene/praksisbrevkandidatene vil ha en bedre forutsetning for å medvirke i egen læring når de forstår hva de skal lære og hva som er forventet av dem.

c. få vite hva de mestrer

Læreren/instruktøren må tilpasse innhold og mengde tilbakemelding til der den enkelte er i sin læringsprosess. At elevene/lærlingene/lærekandidatene/praksisbrevkandidatene skal få vite hva de mestrer underveis i opplæringen har nær sammenheng med at de skal få veiledning om hvordan de kan komme videre i læringen.

d. få veiledning om hvordan de kan arbeide videre for å øke kompetansen sin

Det er grunnleggende i forskningen om læringsfremmende vurdering at elevene/lærlingene/lærekandidatene/praksisbrevkandidatene lærer mer og blir mer motiverte når de får muligheten til å bruke tilbakemeldinger til å forbedre arbeidet eller prestasjonen sin. Tilbakemeldinger som peker framover, har størst effekt for læringen når

de er en del av den daglige opplæringen og tilpasses den enkelte. Opplistingen av de fire læringsfremmende prinsippene er ikke ment som en prioriteringsliste. Alle punktene er en del av undervisvurderingen, og alle er viktige. Omtalen av undervisvurdering i læreplaner for fag i LK20 skal støtte og gi retning for vurderingsarbeidet i det enkelte fag.

I tredje ledd er det presisert at undervisvurderingen skal brukes til å vurdere om eleven har tilfredsstillende utbytte av opplæringen. Dette henger sammen med elevens rett til spesialundervisning, jf. opplæringsloven § 5-1, jf. § 5-4. Læreren må følge med på elevens faglige utbytte gjennom hele opplæringen, på alle årstrinn. Når utbyttet ikke er tilstrekkelig skal rektor få beskjed. For mer informasjon se vår [Veilederen spesialundervisning](#). I tredje ledd er det også presisert at lærekandidater og elever som har individuell opplæringsplan (IOP) skal ha undervisvurdering opp mot målene i den planen de har.

Endret i 2020: Undervisvurdering og egenvurdering, som tidligere var regulert i § 3-11 og § 3-12, er slått sammen til en bestemmelse om undervisvurdering i ny § 3-10.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

Legg merke til at:

- det står at all vurdering som skjer før avslutningen av opplæringen er undervisvurdering
- «løpende og systematisk» er erstattet med «en integrert del av opplæringen».

[§ 3-10 på Lovdata.no](#)

1) <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/erfaringer-fra-nasjonal-satsing-pa-vurdering-for-laring-2010-2018/1.innledning/#1.2-hva-betyr-vurdering-for-laring-i->

satsingen

2) <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/overordnet-del/>

3) NOU-2016-14 «Mer å hente»

§ 3-11 Underveisvurdering i orden og i atferd

Underveisvurdering i orden og atferd skal gis jevnlig og brukes til å fremme sosial læring ved at elevene:

- a. reflekterer over egen orden og egen atferd og hvordan de kan utvikle seg
- b. får vite hvordan deres orden og atferd er vurdert opp mot ordensreglementet
- c. får veiledning om hvordan de eventuelt kan forbedre sin orden og sin atferd

Sosial læring er et sentralt begrep i overordnet del. Der står det blant annet at «Å kunne sette seg inn i hva andre tenker, føler og erfarer, er grunnlaget for empati og vennskap mellom elevene. Dialog står sentralt i sosial læring, og skolen skal formidle verdien og betydningen av en lyttende dialog for å takle motstand.»⁴

Endret i 2020: Underveisvurdering i orden og atferd, som tidligere var regulert i § 3-11, er flyttet til ny § 3-11.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

§ 3-11 på Lovdata.no

4) Overordnet del, punkt 2.1 - <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/>

§ 3-12 Halvårsvurdering i fag

Halvårsvurderingen i fag er en del av undervisvurderingen. Vurderingen skal sikre eleven/lærlingen/lærekandidaten/praksisbrevkandidaten informasjon om hva de mestrer etter kompetansemålene i læreplanen og gi veiledning om hvordan de kan øke kompetansen. Dette innebærer at det ikke er anledning til å kun gi en karakter. Det er mulig å gi halvårsvurderingen sammen med elevsamtalen, jf. § 3-7 første ledd, men da må samtalen tilpasses tidspunktet for halvårsvurderingen.

Halvårsvurdering uten karakter kan gis både muntlig og/eller skriftlig.

Elevene skal fra 8. årstrinn i tillegg ha halvårsvurdering **med karakter**. Dette følger av andre ledd. Vurderingen med og uten karakter må henge tett sammen, og bli gitt rundt samme tid. Halvårsvurdering uten karakter bør ikke gis etter halvårsvurdering med karakter.

Halvårsvurdering med karakter skal være skriftlig og gi uttrykk for den kompetansen eleven har oppnådd ut fra det som er forventa på tidspunktet for vurderingen. Vurderingen skal bli gitt midt i opplæringsperioden, og ved slutten av opplæringsåret for fag som ikke blir avsluttet. Det står «opplæringsperioden», og ikke skoleåret. Det innebærer at fag f.eks. kan organiseres over kortere tid, men at eleven uansett skal ha en halvårsvurdering ved midten av denne perioden. Dette gjelder både for 8. til 10. årstrinn og i videregående opplæring.

I fag med flere standpunkt karakterer gir læreplanene informasjon om tallet på karakterer i halvårsvurderingen.

På barnetrinnet står man friere med tanke på tidspunktet for halvårsvurderingen, men læreren må ha nok informasjon til å kunne gjøre vurderingen.

Faglærer gjennomfører halvårsvurderingen for elever. Instruktøren skal gjennomføre halvårsvurderingen for lærlingar, lærekandidatar og praksisbrevkandidatar. Rektor kan be om ny faglig vurdering i lys av arbeidsgiveransvaret.

Endret i 2020: Halvårsvurdering for elever, lærlinger, praksisbrevkandidater og lærekandidater i bedrift, som tidligere var regulert i § 3-13 og § 3-14, er slått sammen til en felles bestemmelse om halvårsvurdering i ny § 3-12.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

Legg merke til at faglærer gjennomfører halvårsvurdering for elever og at instruktøren skal gjennomføre halvårsvurderingen for lærlinger, lære kandidater og praksisbrevkandidater. Presiseringen av rektors ansvar er tatt ut, men rektor har fortsatt mulighet til å be om en ny faglig vurdering i lys av arbeidsgiveransvaret.

§ 3-12 på lovdata.no

§ 3-13 Halvårsvurdering i orden og i atferd

Halvårsvurdering i orden og i atferd er en del av underveisvurderingen. Den skal vise hvordan elevene sin orden og atferd er vurdert opp mot ordensreglementet og gi veiledning om hvordan elevene eventuelt kan forbedre seg. Elevene skal få halvårsvurdering uten karakter i orden og atferd gjennom hele opplæringsløpet.

Fra og med 8. årstrinn skal elever i tillegg ha halvårsvurdering med karakter. Halvårsvurdering med karakter skal være skriftlig. Vurderingen skal gis midt i opplæringsperioden, og ved slutten av opplæringsåret dersom eleven ikke avslutter opplæringen i skole.

Kontaktlærer skal gi halvårsvurdering i orden og atferd i samarbeid med de andre lærerne til eleven.

Endret i 2020: Halvårsvurdering i orden og i atferd, som tidligere var regulert i § 3-15, er flyttet til ny § 3-12.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

§ 3-13 på lovdata.no

Del III Sluttvurdering

§ 3-14 Sluttvurdering

Formålet med sluttvurderinger er å gi informasjon om kompetansen til eleven/lærlingen/lærekandidaten/praksisbrevkandidaten ved avslutningen av opplæringen.

Sluttvurderinger er:

- standpunktkarakterer
- eksamenskarakterer
- karakterer til fag-, svenne,- eller kompetanseprøver

Sluttvurderinger er enkeltvedtak og alle sluttvurderinger kan påklages, jf. kapittel 5 i forskriften.

Elever som har individuell opplæringsplan (IOP) skal bli vurdert etter den samla kompetansen eleven viser når det skal fastsettes en standpunktkarakter, jf. § 3-15. Det er ikke adgang til å fastsette en standpunktkarakter på grunnlag av et begrenset utvalg av kompetansemål. Elever i grunnskolen med IOP kan imidlertid få fritak fra vurdering med karakter, jf. § 3-17. Det finnes ingen tilsvarende mulighet for elever i videregående opplæring.

Hovedregelen er at en sluttvurdering skal følge en elev fram til kompetansebevis og vitnemål. En elev som har fått sluttvurdering og bestått et fag (fått karakteren 2 eller bedre), kan ikke bli elev i faget på nytt. Dersom eleven vil forbedre karakteren sin, må han eller hun ta privatisteksamen. Tidligere standpunkt- og eksamenskarakterer vil da slettes, og det er bare karakteren fra privatisteksamen som skal føres på vitnemålet. En person som kun har vært privatist i et fag, kan bli tatt inn som elev i faget senere.

Det er gitt to unntak fra hovedregelen - elever som forserer og elever som tar omvalg.

Elever som forserer (tar fag på videregående nivå mens de går på ungdomstrinnet), etter § 1-15, har rett til å ta faget på nytt som elev i videregående opplæring. Dersom eleven ikke ønsker å ta faget på nytt som elev, kan han eller hun søke om å få faget godkjent etter § 1-16 i forskriften. Når eleven senere starter i videregående opplæring, vil han eller hun få

status som heltidselev, uansett om eleven har fått godkjent ett eller flere fag fra det utdanningsprogrammet eleven er tatt inn på.

Elever som har tatt omvalg (byttet til et nytt utdanningsprogram eller programområde), har rett til å ta fellesfag på nytt som elev. Dersom eleven ikke ønsker å ta faget på nytt som elev, kan han eller hun beholde tidligere sluttvurdering og få faget godkjent etter § 1-16 i forskriften. Dersom eleven ønsker å ta faget på nytt som elev, skal eleven følge opplæringen i faget. Eleven må derfor bestemme om han eller hun ønsker å ta faget på nytt som elev før skoleåret begynner.

Elever som tar faget på nytt som elev, får den siste karakteren på vitnemålet så lenge den er 2 eller bedre.

Mer informasjon

- omvalg
- forsering, elever som tar fag fra videregående mens de går på ungdomstrinnet
- godkjenning av tidligere bestått videregående opplæring

Periodisering

Når skolen velger å periodisere opplæringen i faget, er det viktig at rektor sørger for at læreren tenker gjennom sammenhengen mellom underveisvurdering og sluttvurdering slik det framgår av merknadene til § 3-15. Det er en forutsetning at elevene kjenner målene for opplæringen, deltar i vurderingen av eget arbeid og får løpende informasjon og veiledning som en del av underveisvurderingen, jf. §§ 3-3, 3-10 og 3-12.

Særlig om forståelsen av forskrift til friskoleloven § 3-14 fjerde ledd

Forskrift til friskoleloven § 3-14 fjerde ledd vil tilsvare tidligere § 3-16a. Ordet «bestått» er imidlertid tatt bort, slik at man ikke kan tas inn som elev i friskoler i fag man tidligere har en sluttvurdering i. Det er avklart gjennom forvaltningspraksis at regelen her skal være noe annerledes enn i offentlige skoler, slik at elever som får IV eller 1 i faget ikke kan tas inn ved en friskole for å ta faget på nytt. I offentlig skole kan slike elever tas inn, men de har ingen rett til det. Vi viser til at eleven fortsatt vil ha mulighet til å ta faget på nytt som privatist etter forskrift til opplæringsloven.

Voksne søkere som tas inn på bakgrunn av en real- eller formalkompetansevurdering, kan like vel tas inn dersom har IV eller 1 som sluttvurdering.

Endret i 2020: Sluttvurdering og sammenhengen mellom sluttvurdering og elevstatus, som tidligere var regulert i § 3-17 og § 3-17a, er slått sammen i ny § 3-14.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

Legg merke til at det er presisert at alle sluttvurderinger skal føres på dokumentasjonen. Dette gjelder alle former for dokumentasjon som er fastsatt i delkapittel VI.

[§ 3-14 på lovdata.no](#)

§ 3-15 Standpunktkarakterer i fag

Standpunktkarakterer i fag blir gitt ved avslutningen av opplæringen og skal føres på dokumentasjonen.

Læreren skal gjøre en vurdering av elevens samlede kompetanse ved fastsettelsen av standpunktkarakteren. Det betyr ikke at læreren må vurdere eleven i alle kompetansemålene rett før standpunktkarakteren fastsettes, men at læreren skal vurdere elevens kompetanse ut fra kompetansemålene i læreplanen for faget. Det er ikke anledning til å vurdere kompetansen bare på grunnlag av noen utvalgte kompetansemål.

Eleven skal ha fått anledning til å vise kompetansen sin på flere og varierte måter. «Flere og varierte måter» erstatter tidligere formulering «bredt vurderingsgrunnlag». I overordnet del står det at elevene skal møte oppgaver og delta i varierte aktiviteter av stadig økende kompleksitet, og at dybdelæring i fag innebærer å anvende kunnskaper og ferdigheter på ulike måter. Fordi kompetansemålene i et fag omfatter ulike kunnskaper, ferdigheter og kompetanser, skal læreren bruke varierte vurderingsmåter for å få informasjon om elevens læring. Lærerens observasjon av elevene, samtaler og dialog er med på å gi læreren

kunnskap om elevens utvikling og kompetanse.

Ved slutten av opplæringen har elevene kompetanse i de ulike delene av faget og vil kunne mestre utfordringer og se sammenhenger i faget som helhet.

Mens lærer underveis ofte kan veksle mellom å vurdere elevens kunnskaper, ferdigheter og kompetanse i de ulike delene av faget hver for seg og i sammenheng, handler standpunktvurdering om å se etter hvilken samlet kompetanse eleven har oppnådd. Underveis skal de ha mulighet til å prøve og feile, men den kompetansen de viser i løpet av opplæringen, kan være en del av vurderingen når standpunktkarakteren skal fastsettes. Læreren må vurdere hvordan den kompetansen eleven har vist underveis har relevans for den samlede kompetansen i faget.

Omtalen om standpunktvurdering i læreplaner for fag i LK20 er en støtte til lærere i arbeidet med standpunktvurdering. Denne omtalen skal forstås i sammenheng med § 3-15.

Eleven skal tidlig i opplæringen være kjent med hva det blir lagt vekt på når standpunktkarakteren fastsettes. Elevene har rett på en begrunnelse for karakteren. Det henger sammen med at en standpunkt-karakter er et enkeltvedtak. Begrunnelsen kan enten gis før eller samtidig med at standpunkt karakteren settes. Se mer om behandling av klager på standpunktkarakter i fag.

Tidspunkt for når standpunktkarakterene skal settes:

- I fag med sentralt gitt eksamen skal standpunktkarakterene settes senest dagen før fellessensurmøtet
- I trekkfag med lokalt gitt eksamen som elever på trinnet trekkes ut i skal standpunktkarakterene settes før skolen gjennomfører den første eksamen på trinnet
- I trekkfag med lokalt gitt eksamen der ingen elever på trinnet trekkes ut kan standpunktkarakterene settes senere

Det er faglærer som setter standpunktkarakter. Dersom rektor er i tvil om reglene for fastsetting av standpunktkarakter er fulgt, kan rektor kreve at faglærer gjør en ny faglig vurdering før karakterene bli fastsatt og ført. Dette er fastsatt i femte ledd.

Standpunktkarakter er fastsatt når de er ført inn i systemet som skolen bruker, jf. § 3-36 annet ledd. Etter at standpunktkarakteren er ført, kan rektor ikke be læreren vurdere

karakterfastsettelsen igjen. Da kan bare føringsfeil rettes.

Rektor har ansvaret for å fatte enkeltvedtak om å ikke gi karakter, og til å varsle eleven. Dette er presisert i sjette ledd for å vise at rektor har ansvaret både når det ikke er grunnlag for vurdering og når fraværgrensen er overskredet.

Endret i 2020: Sammenhengen mellom underveisvurderingen og standpunktkarakteren i fag og sluttvurderingen i fag, som tidligere var regulert i § 3-16 og § 3-18, er slått sammen til ny § 3-15.

Tidligere § 3-16 opphevet og deler av innholdet tas inn i ny bestemmelse om standpunktkarakter i fag.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

Legg merke til at:

- det vises til vurderingen i stedet for grunnlaget for vurderingen. Dette har sammenheng med at grunnlaget for vurderingen er kompetansemålene.
- det står «i løpet av» i stedet for «undervegs».
- det står at eleven skal få vise sin kompetanse på flere og varierte måter. Dette erstatter bredt vurderingsgrunnlag.
- i friskolelova er ordet «bestått» tatt bort, slik at man ikke kan tas inn som elev i friskoler dersom man tidligere har en sluttvurdering i faget.
- voksne søkere som tas inn ved friskoler på bakgrunn av en real- eller formalkompetansevurdering, likevel kan tas inn dersom de har IV eller 1 som sluttvurdering.

[§ 3-15 på Lovdata.no](#)

§ 3-16 Standpunktkarakterer i orden og i atferd

Standpunktkarakteren skal være uttrykk for elevene sin orden eller atferd etter opplæringen er avsluttet. Elever i grunnskolen skal ha standpunktkarakter i orden og i atferd etter 10. årstrinn. I videregående opplæring skal de ha standpunktkarakter når de avslutter opplæringen i skole. Det vil si på slutten av Vg3 for elever på studieforberevende utdanningsprogram, og på slutten av Vg2 for elever som går ut i lære etter Vg2. Se forøvrig kommentarer til § 3-13.

Rektor har ansvaret for å sette karakter etter å ha hatt et møte med lærerne til eleven.

Standpunktkarakteren skal settes etter at opplæringen er avsluttet. Konsekvensen av dette er at også elevens orden og atferd på eksamen er en del av grunnlaget for vurderingen.

Endret i 2020: Standpunktkarakterer i orden og atferd, som tidligere var regulert i § 3-19, er flyttet til § 3-16.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

[§ 3-16 på Lovdata.no](#)

Del IV Fritak fra vurdering med karakter

§ 3-17 Fritak fra vurdering med karakter for elever med individuell opplæringsplan

Foreldrene kan avgjøre om en elev i grunnskolen som har individuell opplæringsplan (IOP)

skal ha vurdering med karakter eller ikke. Det er en forutsetning at det aktuelle faget eller fagene fremgår av enkeltvedtaket om spesialundervisning, fordi enkeltvedtaket gir rammene for IOP-en. Foreldrene kan samtykke til fritak, eller søke om fritak på eget initiativ. Hvis faget inneholder både skriftlige og muntlige karakterer, som i norsk eller engelsk, kan foreldrene velge om eleven bare skal ha en av karakterene. I norsk skriftlig kan de velge å få vurdering med karakter i den ene eller begge målformene.

I andre ledd blir det understreket at elever i videregående opplæring ikke kan få fritak fra vurdering med karakterer i fag, selv om de har IOP i faget. Vitnemålet for videregående opplæring skal uttrykke elevens faktiske kompetanse.

I tredje ledd står det at skoleeier skal sørge for at elever og foreldre i grunnskolen får nødvendig veiledning om hva vurdering uten og med karakter innebærer. Dersom det er valgt bort kompetansemål i enkeltvedtaket om spesialundervisning, vil læreren mest sannsynlig ikke ha grunnlag for vurdering med karakter. Elevene har likevel rett på vitnemål fra grunnskolen.

Det er presisert i siste ledd at elever som er fritatt fra vurdering med karakter skal ha halvårsvurdering og annen underveisvurdering uten karakter opp mot målene i IOP-en, hvis den avviker fra læreplanen. Et fritak fra vurdering med karakter fritar ikke fra vurdering uten karakter.

Endret i 2020: Fritak fra vurdering med karakter for elever med individuell opplæringsplan, som tidligere var regulert i § 3-20 og § 3-22 andre ledd, er flyttet til § 3-17.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

Legg merke til at det er presisert at elever i videregående har rett til fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål.

[§ 3-17 på Lovdata.no](#)

§ 3-18 Fritak fra vurdering med karakter for elever i innføringstilbud m.m.

Minoritetsspråklige elever i grunnskolen som begynner opplæringen i Norge i siste halvdel av et opplæringsår, skal få fritak fra vurdering med karakter i alle fag dette opplæringsåret dersom foreldrene ber om det. Elevene har ikke rett til fritak utover det halvåret de starter opplæringen i Norge. Minoritetsspråklige elever skal ikke automatisk bli fritatt fra vurdering med karakter. Foreldrene skal ha mulighet til å velge om de vil ha vurdering med karakter eller ikke.

Andre ledd viser til at elever i grunnskolen og videregående opplæring som har et enkeltvedtak om særskilt språkopplæring etter opplæringsloven § 2-8 og § 3-12 og hvor eleven mottar hele eller deler av opplæringen i et innføringstilbud, skal fritas fra vurdering med karakter dersom foreldrene ber om det. Fritaket gjelder kun for den perioden eleven er i innføringsklassen. Elever i videregående opplæring kan ikke bli fritatt fra standpunktkarakterer.

I tredje ledd er det presisert at elever som er fritatt, skal ha halvårsvurdering og annen underveisvurdering uten karakter.

Skoleeier må aktivt informere foreldrene om muligheten for fritak fra vurdering med karakter og konsekvensene av dette fritaket for eleven.

Endret i 2020: Fritak fra vurdering med karakter for minoritetsspråklige elever som nylig har kommet til Norge, som tidligere var regulert i § 3-21, er flyttet til § 3-18.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

[§ 3-18 på lovdata.no](#)

§ 3-19 Fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål

Elever og privatister kan søke om fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål dersom de

- a. har problemer med å lære begge målformene på grunn av dokumentert sykdom, skade eller dysfunksjon, eller
- b. ikke har gått i norsk grunnskole på ungdomstrinnet, eller
- c. i løpet av ungdomstrinnet eller videregående opplæring har hatt rett til særskilt språkopplæring, eller
- d. i løpet av ungdomstrinnet eller videregående opplæring har gått i internasjonal eller utenlandsk skole i Norge som er godkjent for å ikke gi vurdering med karakter i sidemål.

For å få unntak etter punkt a holder det ikke med legeattest som for eksempel dokumenterer at eleven har dysleksi. Dokumentasjonen må si noe om at eleven har problemer med å lære begge målformene.

Punkt c og d må ses i lys av opplæringsloven §§ 2-8 og 3-12 om særskilt språkopplæring, og forskriften § 1-11 første ledd bokstav d. Grunnen er at de som får særskilt språkopplæring ikke må ha opplæring i skriftlig sidemål. Elevene kan ikke få fritak fra å lese tekster på sidemålet sitt.

Elevene må ha gått i internasjonal eller utenlandsk skole hele ungdomstrinnet.

I andre ledd er det presisert at elever som er fritatt fra vurdering med karakter skal få underveisvurdering uten karakter.

I tredje ledd står det at fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål kan gis selv om en ikke lenger er elev i faget. Hvis fritak blir innvilget, skal skoleeier stryke standpunktkarakter og eksamenskarakter i faget. Dette gjelder også for elever som oppfylte vilkårene for fritak i skriftlig sidemål i grunnskolen, men som på grunn av dokumentert saksbehandlingsfeil ikke fikk det.

I fjerde ledd er det presisert at avgjørelsen er et enkeltvedtak. Det er den skolen som har ansvaret for å skrive ut vitnemål, som også skal fatte enkeltvedtak om fritak fra vurdering

med karakter i skriftlig sidemål. Se § 3-39. Det er den skolen/fylkeskommunen som har ansvaret når retten inntreffer, som har ansvaret for å fatte vedtaket.

Det er PP-tjenesten som er å anse som sakkyndig for fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål, og lærere kan ikke være sakkyndig selv om de har sertifisert seg innenfor dysleksi. Se tolkningsuttalelse om sakkyndig her.

Endret i 2020: Fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål, som tidligere var regulert i § 3-22, er flyttet til ny § 3-19.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

Legg merke til at formuleringen i bokstav a er endret fra å «greie» til å «lære». Dette er ingen realitetsendring.

§ 3-19 på Lovdata.no

§ 3-20 Fritak fra vurdering med karakter i kroppsøving

Elever som ikke kan følge opplæringen i kroppsøving skal få tilrettelagt opplæring så langt det er mulig. Hvis den tilrettelagte opplæringen ikke kan vurderes med karakterer, kan eleven få fritak fra vurdering med karakter i kroppsøving. Dette gjelder både elever i grunnskolen og i videregående opplæring.

Bestemmelsen er først og fremst aktuelt for elever som ikke har spesialundervisning i kroppsøving. Fritaket gjelder hele faget, både den teoretiske og den praktiske delen. Når rektor skal ta stilling til om fritak bør gis, er det viktig å få klarlagt hva som er årsaken til at den tilrettelagte opplæringen ikke kan vurderes med karakter. Avgjørelsen er et enkeltvedtak som det kan klages på.

Elever som er fritatt skal ha halvårsvurdering og annen underveisvurdering uten karakter. De er altså ikke fritatt fra opplæring. Fritak fra opplæring i kroppsøving er fastsatt i § 1-12 i

forskriften.

Endret i 2020: Fritak fra vurdering med karakter i faget kroppsøving, som tidligere var regulert i § 3-23 er flyttet til ny § 3-20.

Det er presisert i bestemmelsen at søknaden skal rettes til rektor.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

§ 3-20 på lovdata.no

§ 3-21 Fritak fra eksamen

Elever som er fritatt fra vurdering med karakter skal ikke trekkes ut til eller delta på eksamen. Kandidater som er trukket ut i norsk i grunnskolen, men som har fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål, skal meldes opp i en egen fagkode, og skrive på hovedmålet sitt begge dagene. Se nærmere om dette i retningslinjene om føring av vitnemål og kompetansebevis for grunnskolen.

Rektor kan fritta elever i grunnskolen fra eksamen etter søknad fra foreldrene, hvis det foreligger tungtveiende grunner. Dette gjelder uavhengig av de andre fritaksreglene. At det må foreligge tungtveiende grunner innebærer at det skal svært mye til for å gi fritak fra eksamen. Det er rektor som avgjør om grunnene er sterke nok til å gi fritak, og som må fatte enkeltvedtak om fritak som det kan klages på til statsforvalteren. Denne kompetansen kan ikke delegeres.

Endret i 2020: Fritak fra eksamen, som tidligere var regulert i § 3-24, er flyttet til ny § 3-21.

§ 3-21 på Lovdata.no

Del V Eksamen

§ 3-22 Om eksamen

Denne bestemmelsen tydeliggjør hva eksamenskarakteren er et uttrykk for, nemlig den kompetansen som hver enkelt elev eller privatist viser på eksamen. Eksamen skal gi eleven eller privatisten mulighet til å vise sin kompetanse i så stor del av faget som mulig ut fra eksamensformen. Presiseringen *ut frå eksamensforma* er ny. Hvor stor del av læreplanen som prøves til eksamen, vil kunne variere blant annet ut fra eksamensform, tidsramme og hvordan kompetansemålene er formulert i læreplanen. For at det ikke skal fremstå som om eleven kan få vist like stor bredde av sin kompetanse til eksamen som ved standpunktvurdering, er presiseringen «ut frå eksamensforma» tatt inn. Eksamen skal være i samsvar med kompetansemålene i læreplanen.

Læreplanen etter LK20 fastsetter om det skal være eksamen i faget, når i opplæringsløpet eventuell eksamen skal avlegges, om det er forberedelsesdel eller ikke og om det er sentralt eller lokalt gitt eksamen..

I tillegg til at bestemmelsene om eksamen gjelder for elever og privatister, gjelder de også for de som etter læreplanverket skal ha eksamen som lærling, praksisbrevkandidat, kandidat for fagbrev på jobb eller praksiskandidat, dersom ikke annet er fastsatt.

Endret i 2020: Generelle føresegner, som tidligere var regulert i § 3-25, er flyttet til § 3-22. Bestemmelsen er endret til å hete «Om eksamen».

Legg merke til at:

- det er tydeliggjort hva eksamenskarakteren er uttrykk for
- henvisning til læreplanene er tydeliggjort
- det er presisert at bestemmelsene om eksamen som hovedregel også gjelder de som får opplæring i bedrift.

§ 3-23 Ansvar

Bestemmelsen tydeliggjør hvem som har det overordnede ansvaret for eksamen. Den fastsetter hvilken instans som har ansvaret for å utarbeide eksamensoppgaver, fastsette eksamensdato og sørge for sensur. Utdanningsdirektoratet har ansvaret for dette for sentralt gitt eksamen, mens skoleeier har det tilsvarende ansvaret for lokalt gitt eksamen. Skoleeier henviser i dette tilfelle til kommunen for grunnskolen og fylkeskommunen for videregående opplæring. For friskoler ligger det overordnede ansvaret for eksamen på vertskommunen eller vertsfylket.

Med ansvaret for å utarbeide eksamensoppgaver følger også ansvaret for å fastsette om, og i tilfelle hvilke, hjelpemidler som tillates. Endringen innebærer at hjelpemidler til lokalt gitt muntlig eksamen ikke lenger er regulert i forskrift. Tilgang til eller begrensninger i digitale eller andre former for hjelpemidler til eksamen, bør begrunnes ut fra kompetansemålene i læreplanen, fagenes egenart, fagets nivå og eventuelle nye digitale oppgaveformater.

Bestemmelsen omhandler også ansvaret for å trekke elever til eksamen, gjennomføre eksamen og sørge for informasjon om eksamen og hva det blir lagt vekt på i vurderingen. Slik informasjon skal aktivt gis til elever, og privatister skal ha tilgang til informasjon.

Endret i 2020: Ansvar for sentralt gitt eksamen, lokalt gitt eksamen og hjelpemiddel til eksamen, som tidligere var regulert i §§ 3-28, 3-29, 3-30 og 3-31, er slått sammen i ny § 3-23.

Legg merke til at

- ordlyden er lik om det overordnede ansvaret for sentralt og lokalt gitt eksamen
- bestemmelsen gir noe økt lokalt handlingsrom enn tidligere

§ 3-24 Melding til eksamen

Skolen har plikt til å melde opp eleven til eksamen. Det er fastsatt i læreplanene LK20 om faget avsluttes med eksamen eller ikke, inkludert om eksamen er obligatorisk eller avgjøres etter trekk. Skolens plikt gjelder begge typer eksamen. Elever i videregående opplæring har selv ansvaret for å melde seg til ny, utsatt og særskilt eksamen til skolen.

Privatister har selv ansvaret for å melde seg til eksamen til den skolen eller den instansen som fylkeskommunen fastsetter, og det er denne instansen som avgjør om meldingen kan godkjennes. En som er elev i et fag ved fristen for melding til privatisteksamen kan ikke melde seg opp som privatist. Det er altså ikke mulig å være elev og privatist i et fag samtidig.

En fulltidselev kan bare melde seg til privatisteksamen dersom fylkeskommunen har innvilget/innvilger at hun eller han kan bli deltidselev, jf. § 6-5 tredje ledd. Bestemmelsen er likevel ikke til hinder for at eleven melder seg til privatisteksamen i fag der hun/han ikke har elevstatus, for eksempel forbedring av tidligere beståtte fag eller ekstra programfag. Det er likevel ikke anledning til å melde seg til privatisteksamen i samme fag flere steder. Det er mulig å melde seg opp i ulike fag på forskjellige steder.

For eleveksamen skal det ikke betales avgift. Privatister må betale prøveavgift for å melde seg opp til eksamen. Dette gjelder ikke for utsatt eksamen etter § 3-32. Privatister som har fått medhold i klage på bortvisning fra eksamen etter § 3-33 andre ledd eller har fått eksamen annullert etter § 3-34 første ledd skal heller ikke betale prøveavgift.

Endret i 2020: Melding av elever til eksamen og melding av privatister til eksamen i videregående opplæring, som tidligere var regulert i §§ 3-10, 3-26 og 3-27, er slått sammen i ny § 3-24.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

§ 3-25 Eksamensformer og varighet

Bestemmelsen gjelder både for grunnskolen og videregående opplæring.

Bestemmelsen åpner for flere kombinasjoner av eksamensformer enn tidligere bestemmelser, ved at eksamen kan være skriftlig, muntlig, praktisk eller en kombinasjon av disse. Eksamensformen i det enkelte fag fastsettes i læreplanen.

Særskilt om praktisk eksamen:

Hva som er praktisk må forstås utfra læreplanen i faget, og vil kunne variere fra fag til fag. Både muntlige og skriftlige elementer kan inngå som en del av eksamen.

Særskilt om tverrfaglig eksamen:

Denne eksamen skal ta utgangspunkt i eller være i samsvar med den helheten som læreplanene som inngår i den tverrfaglige eksamen utgjør.

Det er nytt at Utdanningsdirektoratet fastsetter tidsrammene for de ulike eksamensformene. Tidligere har dette vært fastsatt i forskriften. Endringen må sees i sammenheng med å åpne for flere kombinasjoner av eksamensformer.

Tidsrammene for eksamen er:

- Skriftlig eksamen - inntil 5 timer
- Muntlig eksamen - inntil 30 min pr kandidat
- Muntlig-praktisk eksamen - inntil 45 min pr kandidat
- Praktisk eksamen - inntil 5 timer pr kandidat.

Alle skriftlige eksamener, både sentralt og lokalt gitt, skal begynne klokken 9 norsk tid. Forsinkede kandidater som møter før klokken 10 skal få gjennomføre eksamen, men får ikke tilleggstid på grunn av forsinkelsen. De som møter etter klokken 10 får ikke gjennomføre eksamen. Kandidater får som hovedregel ikke forlate eksamenslokalet før klokken 10. Dette er lagt til grunn i høringen.

Endret i 2020: Tidspunkt for gjennomføring av sentralt gitt eksamen, og

eksamensformer og varighet for lokalt gitt eksamen i grunnskolen og i videregående opplæring, var tidligere regulert i §§ 3-28a, 3-29 og 3-30. Dette er nå slått sammen i ny § 3-25.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

Legg merke til at

- Eksamensform er utvidet til å gjelde skriftlig, muntlig, praktisk eller en kombinasjon av disse
- Tidsrammer for eksamen fastsettes av Utdanningsdirektoratet

[§ 3-25 på lovdata.no](#)

§ 3-26 Trekk til eksamen

Læreplanen for de ulike fagene fastsetter om det er obligatorisk eksamen eller trekkeksamen. Trekket skal være kjent for elevene 48 timer før eksamen. Meldingen til elevene bør komme så nær 48 timer før eksamen starter som mulig, men ikke mindre enn 48 timer før første kandidat skal prøves. Vi understreker at kunngjøringen ikke må gjøres for lang tid i forveien. Hensikten er å skape så like forhold som mulig for alle elever. Det eleven skal ha melding om 48 timer før, er hvilket fag han eller hun skal opp til. Både eksamen og eventuelle forberedelsesdager skal skje på virkedager, og eventuelle fridager skal ikke telle med i fristen.

Tredje ledd gjelder elever i grunnskolen som forserer opplæringen, jf. § 1-15. Elever som forserer, dvs. avslutter et fag tidligere enn 10. årstrinn fordi hun eller han tar fag fra videregående opplæring, regnes som avgangselev det året eleven avslutter opplæringen i faget. Disse elevene skal være med i eksamenstrekket det opplæringsåret hun/han avslutter faget. I tillegg skal eleven være med i trekket på 10. årstrinn i de andre fagene, uavhengig av om han eller hun har blitt trukket til eksamen tidligere. Det vil si at elever som forserer kan bli trukket ut til flere eksamener. Alle eksamener skal føres på vitnemålet.

Endret i 2020: Trekk til eksamen, som tidligere var regulert i flere bestemmelser, er slått sammen i ny § 3-26. Bestemmelsen er gjort generell.

§ 3-26 på lovdata.no

§ 3-27 Forberedelsesdel

Denne bestemmelsen fastsetter at forberedelsesdelen er en del av opplæringen. Dette sees i sammenheng med at forberedelsesdelen skal avholdes på virkedager. Etter forskriften § 1-4 skal tid som går med til eksamen, samt forberedelsestid som tas fra undervisningen, regnes som opplæringstid.

Dette innebærer at forberedelsesdagen(e) er obligatorisk skoledag. Det betyr at elevene skal ha tilgang til skolens lokaler, kunne samarbeide med andre og ha tilgang til veiledning fra en faglærer.

Forberedelsen er en del av eksamen. Elever som har dokumentert fravær på forberedelsesdagen har automatisk dokumentert fravær fra eksamensdagen. Elever som ønsker å delta på eksamen selv om de har dokumentert fravær på forberedelsesdagen, skal ikke hindres i dette. Elever som har udokumentert fravær på forberedelsesdagen, må møte på eksamen. Privatister har ikke opplæring og dette vil derfor ikke gjelde for dem.

Forberedelsesdelen skal forberede elevene og privatistene på utfordringer og oppgaver de møter på eksamen i faget. Det presiseres i bestemmelsen at det er kompetansen som vises på eksamensdagen som vurderes, og tydeliggjør at forberedelse ikke er en del av vurderingsgrunnlaget.

Tidligere var det et krav om presentasjon ved muntlig eksamen. Dette kravet er nå opphevet. Det er flere måter å organisere forberedelse og eksamen på, utover å starte eksamen med presentasjon. Endringen gir mulighet for å velge blant flere relevante måter å vise kompetansen på. Dette bør også tilpasses fagene.

Å oppheve kravet til obligatorisk presentasjon gir større fleksibilitet for hvordan kandidatene og sensorer bruker forberedelses- og eksamenstiden. For en del elever kan det å ha regi på

oppstarten av eksamen bidra til å gi forutsigbarhet og trygge rammer. Presentasjon kan fortsatt brukes til muntlig eksamen, men det vil være frivillig for kandidatene.

Det fremgår av læreplanen om eksamen skal ha forberedelsesdel. Dette er nytt med LK20.

Å fastsette forberedelsesdel til eksamen i læreplanene i LK20 skal bidra til å sikre mer lik ramme for eksamen.

For læreplaner i LK06 videreføres at fylkeskommunene kan fastsette at lokalt gitt skriftlige, muntlig-praktiske eller praktiske eksamener skal gjennomføres med forberedelse.

For alle læreplaner gjelder at muntlig eksamen skal ha 24 timers forberedelse. For de andre eksamensformene skal avgjørelsen om hvor lang forberedelsesdelen skal være (mellom 24 og 48 timer) tas av de som er ansvarlig for å utarbeide eksamen (jf overordnet ansvar beskrevet i § 3-23).

Det er nytt at det er innført minimumstid på 24 timer for forberedelsesdel, i tillegg til maksimumstid på 48 timer.

Når det gjelder privatister som melder seg til lokalt gitt eksamen, er det fylkeskommunen som avgjør om de skal ha forberedelsesdel og hvor lenge denne skal vare. Dette er begrunnet i fylkeskommunenes behov for et håndterbart system.

Endret i 2020: Forberedelsesdel, som tidligere var regulert i flere bestemmelser, er slått sammen i ny § 3-27. Ny paragraf om forberedelse som gjelder uavhengig av om eksamen er sentralt eller lokalt gitt, og uavhengig av eksamensform.

Legg merke til at:

- kravet om presentasjon i muntlig eksamen er opphevet. Dette er en realitetsendring
- det er innført minimumstid på 24 timer for forberedelse, i tillegg til maksimumstid på 48 timer.
- det fastsettes i læreplanen om det skal være forberedelsesdel til eksamen for elever

- fylkeskommunene fastsetter forberedelse for privatistene

§ 3-27 på lovdata.no

§ 3-28 Sensur

Ny paragraf om sensur. Første ledd fastsetter at det alltid skal være to sensorer, både ved sentralt og lokalt gitt eksamen. Andre ledd fastslår et krav om to eksterne sensorer ved alle sentrale eksamener. Dersom sensorene ikke er enige i vurderingen av en kandidat, skal avgjørelsen tas av en oppmann.

Tredje ledd fastslår at ved lokale eksamener skal minst en av de to sensorene være ekstern. Faglærer skal være sensor dersom skoleeier ønsker det. Dersom sensorene ikke er enige i vurderingen av en kandidat, avgjør den eksterne sensoren.

Fjerde ledd fastslår at sensor skal ha tilfredsstillende kompetanse i faget. Tidligere har det ikke vært stilt krav om sensors kompetanse. Det er viktig for kvaliteten på sensuren at sensorene har riktig og nødvendig kompetanse til å løse denne oppgaven. "Tilfredsstillende kompetanse" kan være relatert til både formell kompetanse og relevant erfaring. For programfag på yrkesfaglige utdanningsprogram er det særskilt fastsatt at fagarbeider kan være sensor.

Endret i 2020: Sensur, som tidligere var regulert i §§ 3-28, 3-29 og 3-30, er slått sammen i ny § 3-28.

Legg merke til at:

- Krav til sensors kompetanse er ny. Dette er en realitetsendring

§ 3-28 på lovdata.no

§ 3-29 Særskilt tilrettelegging

Elever og privatister som har behov for særskilt tilrettelegging til eksamen skal få forholdene lagt til rette slik at de kan vise kompetansen sin i faget etter læreplanverket.

Tilretteleggingen skal så langt det er mulig tilpasses elevens eller privatistens behov. Dette innebærer at tiltakene må være egnet til å avhjelpe kandidatens behov, f.eks. ved allergi eller funksjonsnedsettelse. I vurderingen av hvilken særskilt tilrettelegging som gis, vil både økonomiske og praktiske hensyn kunne trekkes inn. Denne bestemmelsen gjelder kun eksamen. Tilrettelegging av underveisvurderingen i løpet av året er en del av den tilpassede opplæringen.

Særskilt tilretteleggingen til eksamen skal avhjelpe sykdom eller funksjonsnedsettelse, men ikke manglende kompetanse i fag. Manglende ferdigheter i norsk er ikke grunnlag for særskilt tilrettelegging av eksamen. Tilretteleggingen kan ikke gi eleven eller privatisten fordeler sammenlignet med dem som ikke får en særskilt tilrettelagt eksamen. Den kan heller ikke være så omfattende at eleven eller privatisten ikke blir prøvd i kompetansemålene i læreplanen. Eksamensformen fastsettes i læreplanen, jf. § 3-25. Eksamensformen kan endres, men ikke hvis det fører til at skriftlige, muntlige eller praktiske ferdigheter som fremgår av kompetansemålene ikke blir prøvd. Det må også vurderes konkret om en elev/privatist kan tildeles lengre tid, forstørret skrift, ekstra belysning, skrivehjelp, stemmestyrte skriving, opplesning av oppgaver eller lignende.

For å få tilrettelagt eksamen må elever eller elevers foreldre sende søknad til rektor, som avgjør om og hvordan forholdene skal bli lagt til rette. Elever kan få tilrettelagt eksamen selv om de ikke har vedtak om spesialundervisning. Rektor vurderer om det er behov for en uttalelse fra en sakkyndig instans. Privatister søker til fylkeskommunen. Her er det et krav om å fremlegge sakkyndig uttalelse som viser til behovet for særskilt tilrettelegging. Denne uttalelsen må ikke nødvendigvis komme fra PP-tjenesten.

Statsforvalteren er klageinstans både i grunnskolen og videregående opplæring og for både elever og privatister.

Endret i 2020: Særskilt tilrettelegging, som tidligere var regulert i § 3-32, er flyttet til § 3-29.

Teksten i bestemmelsen er omstrukturert, tydeliggjort og forenklet.

§ 3-29 på lovdata.no

§ 3-30 Særskilt eksamen for elever i videregående opplæring

En elev i videregående opplæring som har fått karakteren 1 i standpunktkarakter og ikke blir trukket ut til eksamen i faget, har rett til særskilt eksamen i faget. Dersom eleven består den særskilte eksamenen, har eleven bestått faget.

En særskilt eksamen er en egen eksamen i faget, uavhengig av om dette er en vanlig eksamensordning eller ikke. Hvis en elev har strøket i et programfag som inngår i en tverrfaglig eksamen, vil han eller hun ikke bestå i faget ved å bestå en tverrfaglig eksamen. Eleven vil da ha rett til en særskilt eksamen i det aktuelle programfaget. Elever som har fått 1 i prosjekt til fordypning har også rett til en særskilt eksamen

Tidligere elever på yrkesfaglige utdanningsprogram som har fått karakteren 1 i ett eller flere programfag ved særskilt eksamen som inngår i en tverrfaglig eksamen, må bare bestå eksamen i det eller de aktuelle programfagene. Andre privatister må følge den ordinære eksamensordningen.

Særskilt eksamen er å anse som en eleveksamen, og det er derfor bestemmelsene for eleveksamen som gjelder for forberedelsesdel til særskilt eksamen. I fag der det ikke er ordinær eleveksamen, skal det i hovedregelen være forberedelsesdel.

Særskilt eksamen holdes normalt ved første etterfølgende eksamen og samtidig med utsatt og ny eksamen.

Endret i 2020: Særskilt eksamen for elever i videregående opplæring, som tidligere var regulert i § 3-33, er flyttet til § 3-30.

§ 3-31 Ny eksamen for elever i videregående opplæring

En elev i videregående opplæring som får karakteren 1 ved ordinær eksamen har rett til en ny eksamen i faget ved første etterfølgende eksamen. Dersom eleven består, beholder hun/han standpunktkarakteren i faget. Dersom eleven ikke melder seg opp, eller får karakteren 1, strykes standpunktkarakteren i faget. Eleven må da ta faget som privatist. En elev som har dokumentert fravær ved ordinær eksamen og deretter får karakteren 1 på utsatt eksamen, har rett til ny eksamen som elev. Den utsatte eksamen regnes som elevens ordinære eksamen.

Det er kun standpunktkarakteren som tilsvarende den eksamenen som eleven har strøket på som strykes. Det betyr at dersom eleven har strøket til eksamen i skriftlig hovedmål, strykes kun denne karakteren, ikke karakteren i norsk muntlig og norsk sidemål. I fellesfaget fremmedspråk, derimot, gis det en felles standpunktkarakter for muntlig og skriftlig. Elever som ikke har bestått skriftlig eller muntlig eksamen i fremmedspråk og som ikke møter til eller ikke består første etterfølgende eksamen, må bestå både muntlig og skriftlig privatisteksamen i faget.

Endret i 2020: Ny eksamen for elever i videregående opplæring, som tidligere var regulert i § 3-34, er flyttet til § 3-31.

§ 3-32 Utsatt eksamen for elever og privatister i videregående opplæring

Elever eller privatister i videregående opplæring som har dokumentert fravær ved eksamen (ordinær eksamen, særskilt eksamen, ny eksamen eller utsatt eksamen) har rett til å ta

første etterfølgende eksamen.

Dokumentasjonen må vise at fraværet forhindret eleven eller privatisten fra å møte til eksamen, at hindringen var uforutsigbar og at kandidaten ikke kan lastes for at hindringen har inntruffet. Legeerklæring er et eksempel på dokumentasjon. Fravær på grunn av kronisk eller langvarig sykdom må også kunne betraktes som uforutsigbart, men legeerklæringen må gjelde dagen eksamen avlegges på. Avgjørelse av om eleven eller privatisten skal få utsatt eksamen eller ikke er et enkeltvedtak. Hvem som er klageinstans følger av forvaltningsloven § 28.

Det er ingen grense for antall ganger en elev kan melde seg til usatt eksamen på bakgrunn av dokumentert fravær.

Hvis eleven ikke går opp til eksamen, må faget tas som privatist. Standpunkt karakter i faget faller bort.

Dersom retten til utsatt eksamen gjaldt et trekkfag, skal det foretas ny trekning av fag.

Endret i 2020: Utsatt eksamen for elever og privatister i videregående opplæring, som tidligere var regulert i § 3-35, er flyttet til § 3-32.

[§ 3-32 på lovdata.no](#)

§ 3-33 Bortvisning fra eksamen

Rektor kan bortvise elever og privatister fra eksamen dersom de hindrer eller forstyrrer gjennomføringen av eksamen. Bortvisning er en streng reaksjon, så det må være grove forstyrrelser og hindringer. Eleven eller privatisten må ha fått en advarsel først, slik at han eller hun kan endre sin atferd. Rektor kan også vise bort elever fra eksamen, dersom bortvisning er en sanksjon i skolens ordensreglement. Det er kun rektor som kan bortvise elever, og det må gjøres ved å fatte et enkeltvedtak.

For privatister vil det være fylkeskommunen som treffer enkeltvedtaket om bortvisning. Eleven eller privatisten må få mulighet til å uttale seg før enkeltvedtak treffes. Vedtaket kan

påklages til statsforvalteren. Elever eller privatister som får medhold i klage på bortvisningsvedtak, har rett til ny eksamen.

Endret i 2020: Bortvisning fra eksamen, som tidligere var regulert i § 3-36, er flyttet til § 3-33.

[§ 3-33 på lovdata.no](#)

§ 3-34 Annullering av eksamen

Utdanningsdirektoratet kan annullere eksamen hvis det er gjort formelle feil ved avviklingen, eller eksamen av andre årsaker ikke er avviklet i samsvar med regelverket. Bestemmelsen omfatter både sentralt gitt og lokalt gitt eksamen, og det er ingen automatikk i at eksamen skal annulleres. Det skal vurderes konkret om det foreligger en formell feil. Det er bare Utdanningsdirektoratet som kan foreta denne vurderingen.

Feilen kan være gjort av skolen, skoleeier eller noen som representerer skolen under eksamen, for eksempel en eksamensvakt. Bestemmelsen omfatter formelle feil under avviklingen av eksamen. Dette gjelder både feil ved selve gjennomføringen, feil ved melding til eksamen og feil ved sensurering. Eksempler på formell feil kan være feil i trekket, feil utdeling av oppgavesett, eller en forsvunnet besvarelse. At kandidaten ikke fikk særskilt tilrettelegging i tråd med vedtak kan også være en formell feil.

Den andre muligheten for annullering viser til "anna årsak". Dette er en skjønnsmessig bestemmelse som dekker særlige tilfeller. Det kan for eksempel være streik, naturkatastrofer eller sykdom hos sensor. Støy eller forhold ved eksamenslokalet vil ikke gi grunnlag for annullering.

Vi viser til at klage på karakter ved eksamen reguleres av § 5-9 for skriftlig eksamen og for § 5-10 for muntlig eksamen.

Dersom en elev i videregående opplæring får annullert eksamen av Utdanningsdirektoratet, får eleven rett til ny eksamen ved første etterfølgende eksamen. En elev som går opp til

første etterfølgende eksamen beholder sin elevstatus (også i Vg3) og standpunktkarakter i faget, og har rett til førstegangsvitnemål dersom vilkårene for øvrig er oppfylt. Hvis hensynet til eleven tilsier det, kan Utdanningsdirektoratet gi dispensasjon fra kravene til vitnemål.

Eksamen blir automatisk annullert dersom en elev ikke får standpunktkarakter i faget. Dette kan skyldes manglende vurderingsgrunnlag eller overtrådt fraværsgrense. Dette gjelder uavhengig av resultatet på eksamen. Hvis en elev av IV i et programfag, må eleven følge privatistordningen i faget.

Se også føring av vitnemål og kompetansebevis for videregående opplæring punkt 5.4.

Rektor kan annullere eksamen hvis eleven har jukset eller forsøkt å jukse. Dette gjelder også dersom sensorene oppdager juks eller forsøk på juks. "Jukse" erstatter begrepet "fuske". Det er ikke ment å være noen realitetsendring. Hva som ligger i ordet "juks" utdypes ikke nærmere i forskriften. Med "juks eller forsøk på juks" menes handlinger eller forhold som ikke er tillatt, og som tar sikte på å gi kandidaten et fortrinn ved eksamen. Formålet med å jukse er gjerne å få et bedre utgangspunkt enn man ellers ville hatt, og dermed bedre karakter. Dette kan for eksempel være ulovlig samhandling/kommunikasjon under eksamensgjennomføringen eller bruk av hjelpemidler som ikke er tillatt. Hva som er tillatt må vurderes opp mot den konkrete eksamenen, eksamensformen, og tillatte hjelpemidler, jf. § 3-23 og § 3-29.

Endret i 2020: Annullering av eksamen, som tidligere var regulert i § 3-37, er flyttet til § 3-34.

Legg merke til at

- Rekkefølgen av leddene i bestemmelsen er endret
- "Fusk" er erstattet av "juks"

[§ 3-34 på lovdata.no](#)

Del VI Dokumentasjon

§ 3-35 Rett til dokumentasjon

Alle som har fullført grunnskoleopplæringen har rett til å få opplæringen dokumentert. Det gjelder også de som kun har hatt deler av opplæringen. Det er ikke et krav om å bestå for å ha rett til dokumentasjon.

Det er Utdanningsdirektoratet som fastsetter formularene som skal brukes. Formularene har vi på bokmål, nynorsk, samiske språk og engelsk.

Se retningslinjer for føring av vitnemål og kompetansebevis i grunnskolen (pkt. 1) og videregående opplæring (pkt. 2.1).

Privatister, praksiskandidater og kandidater for fagbrev på jobb har rett til dokumentasjon hvis de har vært oppe til eksamen eller fag- eller svenneprøven.

Elever, voksne og privatister har rett til ny dokumentasjon hvis de får nye karakterer/tar opp et fag eller tar et nytt fag. Dersom det er nødvendig å skrive ut ny dokumentasjon skal den være så identisk med den gamle som mulig, men det blir ny dato på den nye dokumentasjonen.

Endret i 2020: Rett til dokumentasjon, som tidligere var regulert i § 3-38, er flyttet til § 3-35.

[§ 3-35 på lovdata.no](#)

§ 3-36 Forsvarlig system for føring av karakterer og fravær

Skoleeier skal ha et forsvarlig system for føring av karakterer og fravær. Dette har sammenheng med at skoleeier har en plikt til å ha et forsvarlig system, jf. § 13-10.

Andre ledd regulerer hva som skal føres inn i skoleeierens system, og når karakterer regnes som fastsatt. Det fremgår her at skolen skal føre inn fravær, karakterer i halvårsvurdering, standpunktkarakterer og eksamenskarakterer. Dette gjelder både for karakterer i fag og karakterer i orden og atferd. Det er ikke lov til å la være å føre noe av dette. For elever, lærlinger, praksisbrevkandidater og lærekandidater på yrkesfaglige utdanningsprogram skal også karakterer til fag- og svenneprøven, praksisbrevprøven og kompetanseprøven føres inn i systemet. Karakterene er fastsatt når de er ført inn i systemet.

I tredje ledd står det at halvårsvurdering med karakter ikke kan endres, mens standpunkt- og eksamenskarakterer, som er enkeltvedtak, kan endres etter klage. Rektor kan kun rette opp rene føringsfeil.

Også elever som er fritatt fra opplæringsplikten etter § 2-1 fjerde ledd, skal være oppført i systemet.

I siste ledd er det tatt inn at skolen skal dokumentere fravær hvert halvår.

Endret i 2020: Forsvarlig system for føring av karakterer og fravær, som tidligere var regulert i § 3-39, er flyttet til § 3-36.

[§ 3-36 på lovdata.no](#)

§ 3-37 Vitnemål i grunnskolen

Alle elever skal få et vitnemål når de fullfører grunnskolen. Også elever som ikke har bestått i alle fag, elever som har fått IV (ikke vurderingsgrunnlag) eller har vært fritatt fra vurdering med karakter, skal ha vitnemål. Kravet for å få vitnemål er at eleven har fullført grunnskolen. Vitnemålet skal inneholde standpunktkarakterer og eksamenskarakterer. Fravær skal også føres på vitnemålet, se § 3-38.

Nærmere informasjon om føring av vitnemål i grunnskolen:

<https://www.udir.no/eksamen-og-prover/dokumentasjon/vitnemal-og->

Endret i 2020: Vitnemål i grunnskolen, som tidligere var regulert i § 3-40, er flyttet til § 3-37.

§ 3-37 på lovdata.no

§ 3-38 Føring av fravær i grunnskolen

Alt fravær fra og med 8. årstrinn skal føres på vitnemålet, i timer og dager. Det er ikke lov til å gjøre om timer til dager. Skolen skal ikke føre fravær før 8. årstrinn på vitnemålet. Skolen skal kun føre fravær for elever som går på skolen, ikke barn som er utskrevet fra skolen.

Det følger av andre ledd at eleven/foreldrene kan kreve at årsaken til fraværet blir ført på et vedlegg til vitnemålet. Det er eleven/foreldrene som har ansvaret for å dokumentere årsaken til fraværet. I de tilfellene hvor eleven/foreldrene fremskaffer dokumentasjon, må skolen sørge for at denne dokumentasjonen oppbevares på en måte som ikke er i strid med personopplysningsloven. Mange av de opplysningene som er relevante her, kan være sensitive opplysninger.

Tredje ledd sier noe om når eleven/foreldrene må komme med dokumentasjonen.

Eleven/foreldrene må legge frem dokumentasjonen på forhånd, hvis det er mulig. Det vil ikke være noe problem med permisjoner, som skal søkes i forkant, jf. opplæringsloven § 2-11. Ved sykdom e.l. må eleven/foreldrene legge frem dokumentasjonen så fort som mulig etter at eleven er kommet tilbake på skolen.

Fjerde ledd regulerer fravær som eleven/foreldrene kan kreve at ikke skal føres på vitnemålet. Eleven/foreldrene kan kreve at noe fravær ikke skal føres på vitnemålet. Det er inntil 10 dager i løpet av et opplæringsår som kan unntas føring.

I grunnskolen er det to typer fravær som elevene kan kreve at skal unntas fra vitnemålet. Dette er dokumentert fravær av helsemessige grunner, og innvilget permisjon etter opplæringsloven § 2-11. At eleven/foreldrene må søke permisjon i forkant kommer av at det

gjelder en opplæringsplikt i grunnskolen. Gyldig dokumentasjon for fravær av helsegrunner er etter femte ledd legeerklæring. Det er bare fravær av helsegrunner fra og med den fjerde fraværsdagen som kan unntas føring, hvis ikke det er en dokumentert risiko for helsefravær grunnet funksjonshemning eller kronisk sykdom. Hvis legeerklæringen viser en slik dokumentert risiko for helsefravær, kan fraværet strykes fra første dag. Timefravær, for eksempel legebesøk eller BUP, kan ikke unntas føring.

Hvis det er innvilget permisjon i over 10 dager i løpet av et år (det kan gis permisjon i inntil 2 uker per gang hvis det er forsvarlig), skal det som overstiger 10 dager føres på vitnemålet. Permisjoner kan unntas føring fra og med første dag. Rådgivning, elevrådsarbeid og samtaler med PP-tjenesten er eksempler på rettigheter som ikke vil være fravær.

Føring av fravær er ikke et enkeltvedtak etter forvaltningsloven.

Endret i 2020: Føring av fravær i grunnskolen, som tidligere var regulert i § 3-41, er flyttet til § 3-38.

[§ 3-38 på lovdata.no](#)

§ 3-39 Vitnemål i videregående opplæring

Vitnemål blir gitt som dokumentasjon for bestått opplæringsløp. Retten til vitnemål gjelder uansett hvilket opplæringsløp som er bestått.

Bestemmelsens andre ledd regulerer vilkårene for at vitnemål kan utstedes. Det fremgår her at alle fag og eksamener som skal stå på vitnemålet i samsvar med læreplanverket må være bestått. Dette gjelder både for standpunktkarakterer og eksamenskarakterer.

Det kan gjøres unntak fra kravene til vitnemål, hvis vilkårene i bestemmelsene som er oppramset er oppfylt. Dette er bestemmelser om

- fritak fra opplæring (§§ 1-11 til 1-13)
- fritak fra vurdering med karakter (§ 3-17 til 3-20)

- særskilte unntak i yrkesfaglige studieprogram (§ 3-42)
- dispensasjon fra Utdanningsdirektoratet (§ 23-1)

Listen er uttømmende.

Tredje ledd omhandler hvem som er ansvarlig for å utstede vitnemål til elever, lærlinger og privatister. Hovedregelen er at vitnemål for elever skal skrives ut av skolen der eleven fullfører og består opplæringen. Denne skolen skal også skrive ut nytt vitnemål.

Fylkeskommunen har ansvar for å skrive ut vitnemål for lærlinger som ikke tidligere har oppfylt kravene til vitnemål.

For privatister som har fått vitnemål som elev, er det skolen som skrev ut det opprinnelige vitnemålet, som også skal skrive ut nytt vitnemål. For privatister som ikke tidligere har oppfylt kravene til vitnemål, er det fylkeskommunen som sist ga privatisten videregående opplæring som førte fram til en standpunktkarakter, som skal skrive ut vitnemål. Et eksempel på det er en person som fullfører Vg2 som elev, men ikke starter på Vg3. På et senere tidspunkt bestemmer personen seg for å ta Vg3 som privatist.

Fylkeskommunen kan delegere denne oppgaven til en skole. Dersom en person kun har vært privatist, og ikke har mottatt en eneste standpunktkarakter som elev i videregående opplæring, er det den fylkeskommunen han eller hun er bosatt i, som har ansvar for å skrive ut vitnemål. Dette gjelder også for privatister som sist fikk standpunktkarakter ved en skole godkjent etter friskoleloven, men som ikke fullførte opplæringen der, og som heller ikke har fullført opplæringen ved en annen skole.

Endret i 2020: Vitnemål i videregående opplæring, som tidligere var regulert i § 3-42, er flyttet til § 3-39.

[§ 3-39 på lovdata.no](#)

§ 3-40 Førstegangsvitnemål

Første ledd viser til hvem som får førstegangsvitnemål. Det er den som har bestått

videregående opplæring som gir generell studiekompetanse ved utløpet av normal tid etter I læreplanverket. Hva som er normal tid vurderes ut fra skoleår, og er regulert i tilbudsstrukturen. Også de som består videregående opplæring på kortere tid enn det som er fastsatt, vil få førstegangsvitnemål. Privatister som ikke har hatt noen opplæring, kan ikke få førstegangsvitnemål.

Søkere med førstegangsvitnemål konkurrerer i en egen kvote ved opptak til høyere utdanning. Se nærmere i forskrift om opptak til høyere utdanning. Elever som har rett til særskilt, utsatt og ny eksamen etter §§ 3-33 (bortvisning) og 3-34 (annullering) vil kunne få ført disse karakterene på førstegangsvitnemålet dersom retten til å ta eksamen inntrådte før utløpet av normal tid. Dette gjelder ikke rett til ny eksamen etter § 3-31.

I andre ledd er det presisert at førstegangsvitnemål kun kan skrives ut en gang, med unntak av hvis karakteren blir endret på grunn av klage.

Tredje ledd presiserer at også karakterer som er forbedret innen utløpet av normal tid kan føres på førstegangsvitnemålet. Elever kan også kreve å få ført flere fag enn det som er nødvendig for å få studiekompetanse på vitnemålet, så lenge de er oppnådd innen utløpet av normal tid. Det er ikke adgang til å få førstegangsvitnemål hvis man bytter fremmedspråk etter å ha fått standpunktkarakter eller eksamenskarakter i faget.

Fjerde ledd inneholder vilkår for utvidelse av normal tid. Normal tid kan bli utvidet til maksimalt fem år. Dette gjelder dersom eleven har fått innvilget søknad om omvalg eller har fått rett til ekstra opplæringstid, jf. opplæringsloven § 3-1 fjerde og femte ledd, og dersom det dokumenteres skriftlig at eleven har vært fraværende i en lengre periode pga. internasjonal utveksling, folkehøyskole, verneplikt, omsorgsarbeid eller langvarig sykdom. Dette gjelder i løpet av ett opplæringsår, ikke hele opplæringen. Det presiseres at utveksling må medføre tap av opplæringstid. Hvis eleven har fått godkjent opplæringen som en del av sin norske opplæring etter forskriften § 1-16, vil det ikke være tapt opplæringstid. Videre må folkehøyskole, verneplikt eller omsorgsarbeid være utført i minst seks måneder. Hva som er en lengre periode og langvarig sykdom må vurderes konkret.

Vilkårene er alternative. Flere av årsakene kan være oppfylt på en gang, f.eks. både sykdom og omvalg, men årsakene kan ikke slås sammen. Det innebærer at f.eks. kort internasjonal utveksling og noe fravær på grunn av sykdom, som hver for seg ikke oppfyller vilkårene, ikke til sammen kan utgjøre et lengre fravær. Bestemmelsen er uttømmende.

Bestemmelsen viser til hva som er normal tid, ikke til rett til utvidet opplæringstid.

Uavhengig av normaltiden i utdanningsprogrammet kan den normale tiden bli utvidet til maks fem år.

I siste ledd står det at elever som er tatt inn til videregående opplæring over fire år, i en kombinasjon mellom treårig opplæring og idrettsutøvelse, også vil få førstegangsvitnemål.

Endret i 2020: Førstegangsvitnemål, som tidligere var regulert i § 3-43, er flyttet til § 3-40.

[§ 3-40 på lovdata.no](#)

§ 3-41 Fag-/svennebrev og praksisbrev

Fag- og svennebrev er dokumentasjon for bestått fag- og svenneprøve. Praksisbrev er dokumentasjon for bestått praksisbrevprøve.

I andre ledd er det presisert at de samme unntakene som gjelder for vitnemål også gjelder for fag- og svennebrev og praksisbrev. Det vil si fritak fra opplæring (§§ 1-11 til 1-13), fritak fra vurdering med karakter (§ 3-17 til 3-20) og særskilte unntak i yrkesfaglige studieprogram (§ 3-42). Utdanningsdirektoratet kan også i særskilte tilfeller gi dispensasjon (§ 23-1).

Andre ledd fastsetter at praksiskandidater og kandidater for fagbrev på jobb ikke må ha fellesfag for å få fag- og svennebrev. I tillegg kan de få kompetansebevis, men ikke vitnemål.

I tredje ledd står det at fylkeskommunen har ansvar for å informere bedriftene om unntakene i bestemmelsen når kontrakten inngås. Det er også fylkeskommunen som har ansvaret for å utstede fag- og svennebrev og praksisbrev.

Endret i 2020: Fag-/ svennebrev og praksisbrev, som tidligere var regulert i § 3-44, er flyttet til § 3-41.

§ 3-42 Unntak på yrkesfaglige utdanningsprogram

Hovedregelen er at alle fag og eksamener må være bestått for å få utstedt vitnemål og fag- og svennebrev. Det gjelder et unntak for elever og lærlinger som går på yrkesfag. Disse kan søke fylkeskommunen om å få vitnemål og fag- og svennebrev, selv om de ikke har bestått i inntil to av fellesfagene. Praksisbrevkandidater kan søke om å få praksisbrev selv om de ikke har bestått i ett fellesfag.

Vi understreker at § 3-42 aldri har vært ment som en fritaksbestemmelse. Elever og lærlinger som søker om unntak etter denne bestemmelsen må ha gjennomgått opplæringen i faget/fagene og fått karakteren 1 (unntaket gjelder ikke de som har fått IV) i det aktuelle fellesfaget. Unntaket gjelder ikke programfag.

Bestemmelsen er et snevert unntak som forutsetter at vilkåret om at eleven eller lærlingen har «store lærevansker» er oppfylt. Typiske eksempler på lærevansker vil være store lese- og skrivevansker som f.eks. de som er sterkt rammet av dysleksi, eller har store matematikkvansker. At det vises til «faget/fagene» understreker at unntak kun kan gis i fag der eleven eller lærlingen har dokumenterte lærevansker. Manglende norskferdigheter gir ikke grunnlag for unntak etter denne bestemmelsen.

Fylkeskommunen kan gi samtykke til unntak fra bestått i inntil to fellesfag for fag- og svennebrev og praksisbrev. For vitnemål med yrkeskompetanse, er det presisert i tredje ledd at kompetansen ligger hos rektor. Det er naturlig fordi skolen har ansvar for å skrive ut vitnemål.

Kravene til dokumentasjon for å få unntak er at eleven, lærlingen eller praksisbrevkandidaten er utredet av PPT. Den sakkyndige vurderingen som viser at eleven, lærlingen eller praksisbrevkandidaten har store lærevansker skal være av ny dato. Det er derfor ikke mulig å vise til en sakkyndig vurdering som viste lærevansker på ungdomsskolen. Det følger av andre ledd at vedtak ikke kan gjøres før tidligst ved overgangen fra Vg2 til Vg3. For mange i fagopplæringen er dette overgangen fra skole til bedrift. Det innebærer at ingen kan love at det skal bli gitt unntak når en elev, lærling eller

praksisbrevkandidat begynner i videregående opplæring eller når han eller hun ikke består et fag.

Unntaket for bestått i inntil to fellesfag for å vitnemål gjelder ikke vitnemål som gir generell studiekompetanse. Det er fastsatt i tredje ledd.

Endret i 2020: Unntak ved yrkesfaglig utdanning, som tidligere var regulert i § 3-44 a, er flyttet til § 3-42.

[§ 3-42 på lovdata.no](#)

§ 3-43 Kompetansebevis

Kompetansebevis blir gitt til elever, lærlinger, praksisbrevkandidater, lærekandidater og privatister som ikke har krav på vitnemål eller fag- eller svennebrev. Eksempler på dette er kandidater som ikke består ett eller flere fag til eksamen, eller elever, lærlinger, praksisbrevkandidater eller lærekandidater som ikke får standpunktkarakter (IV) eller får karakteren 1 i standpunkt. Disse har da rett til kompetansebevis.

Andre ledd regulerer hva som skal føres på kompetansebeviset. Det som skal føres på kompetansebeviset er eksamenskarakterer og standpunktkarakterer. Fravær skal også føres på kompetansebeviset.

Karakterer som settes ved avslutningen av opplæringsåret på Vg1 og/eller Vg2, er halvårsvurderinger og skal derfor ikke føres på et vitnemål. Dersom en elev ber om kompetansebevis etter Vg2, vil det ikke finnes noen standpunktkarakter som kan føres på kompetansebeviset. Dette gjelder eksempelvis for fagene kroppsøving og norsk på studiespesialiserende utdanningsprogram, hvor standpunktkarakterer settes ved avslutningen av opplæringen på Vg3. I disse tilfellene har eleven krav på å få kompetansen sin dokumentert på et kompetansebevis, og dette må gjøres ved halvårsvurderingen som gis ved avslutningen av det siste opplæringsåret eleven har fullført.

[Se føringskrivet for videregående opplæring pkt. 5.7.](#)

For elever som kun har fått opplæring i deler av et fag, og dette fører til at læreren ikke har vurderingsgrunnlag (IV), skal det føres på kompetansebeviset hva eleven har fått opplæring i. Det skal ikke føres hva eleven ikke kan eller ikke har fått opplæring i. Kompetansebeviset skal dokumentere elevens kompetanse. Dette er for eksempel relevant for elever med enkeltvedtak om spesialundervisning som har avvik fra en læreplan for fag slik at det ikke foreligger vurderingsgrunnlag. For noen av disse vil vurdering med karakter ikke være mulig, men de skal likevel få dokumentert sin kompetanse. Det er da viktig at kompetansebeviset uttrykker det, dette gjøres på et vedlegg til kompetansebeviset.

Det er skolen der eleven har fått standpunkt- og eksamenskarakterer som er ansvarlig for å skrive ut kompetansebevis til eleven. Det er fylkeskommunen er ansvarlig for å skrive ut kompetansebevis for lærlinger, praksisbrevkandidater, lære kandidater og privatister. En elev som har gått på flere skoler har ikke krav på å få ført alle karakterene på et felles kompetansebevis.

Endret i 2020: Kompetansebevis, som tidligere var regulert i § 3-45, er flyttet til § 3-43.

[§ 3-43 på lovdata.no](#)

§ 3-44 Føring av karakterer i fag på vitnemål og kompetansebevis

Bestemmelsen regulerer hovedprinsippene for føring av karakterer i fag på vitnemål og kompetansebevis.

Første ledd gjelder bare for føring av vitnemål for elever. Her er det fastsatt at det kun er eksamenskarakter og standpunktkarakterer som skal føres. Karakterer fastsatt i forbindelse med halvårsvurderinger skal ikke føres på vitnemålet.

I andre ledd står det at for programfag som har flere nivåer, skal alle standpunktkarakterene på de ulike nivåene føres.

Tredje ledd regulerer føring av vitnemål for privatister. Det vil også for privatister være slik at læreplanverket angir uttømmende hvilke eksamener privatisten må ta for å bestå faget. Der læreplanverket fastsetter at privatisten skal opp til eksamen for å bestå faget, skal eksamenskarakteren føres på vitnemålet. Privatister som går opp til eksamen i et fag på høyeste nivå, vil få faget godskrevet på lavere nivå dersom dette fremkommer av læreplanen for faget. Dette vil blant annet gjelde for fellesfagene norsk, kroppsøving og historie.

Fjerde ledd regulerer føringen av vitnemål dersom en elev, privatist, eller lærling har bestått flere fag enn det som ifølge fag- og timefordelingen er minstekravet for utdanningsprogrammet hun/han er tatt inn til. Det er mulig å få ført på vitnemålet fag som går utover minstekravet.

Femte ledd regulerer føring av vitnemål for elever og privatister. For elever i videregående opplæring som har fått sluttvurdering i et fag mer enn en gang etter § 3-14, er det den beste karakteren som skal føres på vitnemålet eller kompetansebeviset. For privatister skal kun eksamenskarakterer føres. Dersom en privatist går opp til eksamen i et fag hvor han eller hun allerede har standpunktkarakter eller eksamenskarakter, faller de gamle karakterene bort og de skal ikke føres på vitnemålet. Dette gjelder dersom privatisten velger å få eksamenskarakteren på vitnemålet. Dersom privatisten oppnår en karakter som er lavere enn den hun eller han hadde fra før, kan hun eller han velge at eksamenskarakteren fra privatisteksamenen ikke føres.

Sjette ledd regulerer føring av dokumentasjon for elever med IOP i videregående opplæring. Dersom det ikke er grunnlag for vurdering for en elev som har IOP, skal det dokumenteres på kompetansebeviset hva eleven kan.

Endret i 2020: Føring av karakterer i fag på vitnemål og kompetansebevis, som tidligere var regulert i § 3-46, er flyttet til § 3-44.

[§ 3-44 på lovdata.no](https://lovdata.no)

§ 3-45 Føring av fravær i videregående opplæring

Bestemmelsen gjelder kun for elever. Alt fravær skal etter første ledd føres på vitnemål og kompetansebevis i dager og enkelttimer. Det er ikke lov å gjøre om enkelttimer til dager.

Når det gjelder deltidselever er det rektor som avgjør om fravær skal føres i dager og timer eller bare i timer. I denne vurderingen må rektor se hvor mange fag deltidseleven følger opplæring i, og om det i det hele tatt vil være mulig å føre fravær i dager. Hvem som er heltids- og deltidselev reguleres i forskriften § 6-5.

Det følger av tredje ledd at eleven kan kreve at årsaken til fraværet føres på et vedlegg til vitnemålet eller kompetansebeviset. Det er eleven som har ansvaret for å dokumentere årsaken til fraværet. I de tilfellene hvor eleven fremskaffer dokumentasjon, må skolen sørge for at denne dokumentasjonen oppbevares på en måte som ikke er i strid med personopplysningsloven. Mange av de opplysningene som er relevante her, kan være sensitive opplysninger. Om mulig, skal dokumentasjonen legges frem på forhånd. Ved sykdom e.l. skal dokumentasjon legges frem når eleven er tilbake.

I femte ledd og åttende ledd står det om unntakene fra at alt fravær skal føres på vitnemålet. Det maksimale antallet dager som det kan kreves at ikke føres på vitnemålet dersom årsaken dokumenteres, er 10 dager i løpet av et opplæringsår. De 10 dagene er en totalramme som gjelder uavhengig av årsak. Dette skal forstås som 10 dager til sammen og ikke 10 dager per årsak. Fravær utover 10 dager skal føres selv om årsaken dokumenteres og den faller inn under tilfellene i femte til åttende ledd. I disse tilfellene kan eleven kreve at årsaken til fraværet føres på et vedlegg til vitnemålet.

Det er kun de årsakene til fravær som det står om her som kan kreves ikke ført på vitnemålet. Det er ingen andre grunnlag enn disse årsakene. I tillegg må de dokumenteres. Disse årsakene er helse- og velferdsgrunner, arbeid som tillitsvalgt, politisk arbeid, hjelpearbeid, lovpålagt oppmøte og representasjon i arrangement på nasjonalt eller internasjonalt nivå.

I sjette ledd vises det til at dersom eleven er syk så må eleven fremskaffe en legeerklæring. Det er bare fravær fra og med dag nummer fire som kan strykes av helsegrunner, hvis det ikke er en dokumentert risiko for fravær pga. funksjonshemming eller kronisk sykdom. Da kan fravær strykes fra første dag. Også annet fravær må kunne dokumenteres av en person

med kompetanse til å vurdere fraværsårsaken. Dette kan kreves ikke ført fra og med første dag.

Se nærmere om fravær i videregående opplæring.

I sjuende ledd er det fastsatt at organisert studiearbeid og skoleadministrative gjøremål etter avtale med faglærer eller rektor, ikke skal regnes som fravær. Skoleadministrative gjøremål kan f.eks. være elevrådsarbeid. Arbeidet må være avtalt, og det inngår da som en del av opplæringen. Dersom eleven har mottatt en rettighet etter opplæringsloven, f.eks. rådgivning etter kapittel 22, regnes heller ikke det som fravær.

Elever som er medlem av et annet trossamfunn enn Den Norske kirke har etter siste ledd mulighet til å kreve at inntil to dager fravær knyttet til en religiøs høytid ikke blir ført på vitnemålet eller kompetansebeviset. Disse to dagene må dokumenteres, og vil være medregnet i det totale antallet på ti dager.

Føring av fravær er ikke et enkeltvedtak etter forvaltningsloven.

Endret i 2020: Føring av fravær i videregående opplæring, som tidligere var regulert i § 3-47, er flyttet til § 3-45.

[§ 3-45 på lovdata.no](#)

Del VII Særskilte bestemmelser om fag-/svenneprøven og kompetanseprøven

§ 3-46 Fag-/svenneprøve, praksisbrevprøve og kompetanseprøve

I første ledd står det om hvem som har ansvaret for å gjennomføre fag- og svenneprøven, praksisbrevprøven og kompetanseprøven. Det er fylkeskommunen som har det ansvaret. Fylkeskommunen plikter også å gjøre prøve kandidaten kjent med de reglene som gjelder for prøven. Dette kan for eksempel fylkeskommunen gjøre ved at kandidaten i forkant av prøven får utdelt et informasjonsbrev om reglene. I så fall må fremstillingen være på en måte at kandidaten kan forstå det. Det er unge mennesker i alderen 17-18 år som skal lese dette. Det er derfor viktig at fylkeskommunen formidler informasjonen på en enkel og forståelig måte.

Hovedregelen for når prøven skal gjennomføres står det om i bestemmelsens andre ledd. Prøven skal som hovedregel gjennomføres før læretiden og kontrakten utløper. Begrepet «hovedregel» viser til at det kun vil være i spesielle tilfeller at prøven kan avholdes etter at læretiden har utløpt, ellers må kontrakten forlenges. Det følger også av andre ledd at prøven kan avholdes inntil tre måneder før læretiden er ute, men ikke tidligere. Hvis prøven avholdes før læretiden er over må kandidaten fortsatt fullføre læretiden etter kontrakten for å få utstedt fag- eller svennebrevet sitt.

Det går også frem av andre ledd at læretiden kan forlenges ved avtale. Det kan være på grunn av sykdom eller behov for mer opplæring før prøven. Det er av hensyn til kandidatens rettssikkerhet at det er et krav om at dette skal kontraktsfestes. Det er en forutsetning at fylkeskommunen, som for alle andre kontrakter, godkjenner en slik forlengelse. Vi understreker at kandidatene uansett vil ha rett til å gå opp til prøven dersom de har fullført den opprinnelige læretiden.

Hovedregelen er at prøven skal gjennomføres i den bedriften som har ansvaret for hoveddelen av lærlingens, praksisbrevkandidatens, lærekandidatens eller kandidaten for fagbrev på jobb sin opplæring i bedrift. Det er også understreket at når prøven gjennomføres i bedriften, skal prøven tilpasses virksomheten i bedriften.

Hovedregelen er at prøven skal gjennomføres i bedriften der lærlingen, lærekandidaten, praksisbrevkandidaten eller kandidaten for fagbrev på jobb har hatt hoveddelen av opplæringen, men det kan åpnes for unntak. Når det gjelder praksiskandidater kan prøvenemnda be praksiskandidaten om forslag til hvor eller hvordan fag- eller svenneprøven kan gjennomføres.

Fylkeskommunen kan etter råd fra prøvenemnda velge at prøven skal avholdes et annet sted. Dette er særlig aktuelt dersom en del av prøven ikke lar seg gjennomføre i bedriften.

Det vil også være mulig å kombinere to steder, men da er viktig å passe på at prøven utgjør en helhet.

Endret i 2020: Fag-/svenneprøve, praksisbrevprøve og kompetanseprøve, som tidligere var regulert i § 3-48, er flyttet til § 3-46.

[§ 3-46 på lovdata.no](#)

§ 3-47. Melding til fag-/svenneprøve, praksisbrevprøve og kompetanseprøve

Bestemmelsen fastsetter hvem som har ansvaret for å melde opp de ulike kandidatene til prøven. Det er lærebedriften eller skolen som har det ansvaret. Melding skal sendes til fylkeskommunen der lærekontrakten ble registrert for lærlinger, praksisbrevkandidater, lærekandidater og kandidater for fagbrev på jobb. For elever, det vil være de som ikke har fått læreplass i bedrift og som tar bedriftsdelen i skole, skal oppmelding til fag- eller svenneprøven sendes til fylkeskommunen der skolen ligger. Det er presisert at bestemmelsen gjelder oppmelding til fag-, svenne-, praksisbrev- eller kompetanseprøve for første gang. Oppmelding til prøven for andre gang reguleres i § 3-56.

Videre har fylkeskommunen et selvstendig ansvar for å kontakte bedriften selv dersom de ikke har mottatt oppmelding til fag- og svenneprøven senest innen to måneder før kontraktstiden er ute og prøven normalt skal avholdes.

I andre ledd står det at kandidater for fagbrev på jobb skal ha bestått en egen eksamen før lærebedriften kan melde de opp til prøven. At kandidater for fagbrev på jobb skal ha en slik eksamen er fastsatt i læreplanene. Det er den samme eksamenen som for praksiskandidatene.

I nytt tredje ledd er det fastsatt at praksiskandidater selv må melde seg opp til fag- eller svenneprøven, at de må melde seg til fylkeskommunen, og at fylkeskommunen fastsetter frister. Første ledd andre punktum fastsetter at praksiskandidater må ha bestått en egen eksamen (praksiskandidateksamen) før de melder seg til fag- eller svenneprøven. Hvilken

eksamen de skal ha følger av læreplanverket.

Unntak fra eksamen for praksiskandidater

- Praksiskandidater som tidligere har vært lærling, og som har fullført og bestått all opplæring i skole og bedrift etter læreplanverket, men strøket to ganger på fag- og svenneprøven, trenger ikke ta denne eksamenen.
- Praksiskandidater som tidligere har fullført og bestått programfagene på Vg1 og Vg2 og tverrfaglig eksamen, må ikke ta eksamen på Vg2-nivå på nytt. Dette gjelder blant annet lærefagene elektriker, energimontør, heismontør m.fl. Det kan for eksempel være en praksiskandidat som tidligere har tatt fagbrev som energimontør etter å ha fulgt ordinært opplæringsløp som lærling, og som nå ønsker fagbrev som elektriker.

Prøvenemnda kan be kandidaten om forslag til hvor og hvordan prøvene kan gjennomføres. Praksiskandidaten må betale prøveavgift.

Endret i 2020: Melding til fag-/svenneprøve, praksisbrevprøve og kompetanseprøve, som tidligere var regulert i §§ 3-49 og 3-51, er slått sammen i ny § 3-47.

[§ 3-47 på lovdata.no](#)

§ 3-48 Krav om bestått

Bestemmelsens første ledd viser til at alle fag og eksamener som hovedregel må være bestått før en lærling kan gå opp til fag- eller svenneprøven. Dette gjelder også de som ikke får læreplass og som må at bedriftsdelen som opplæring i skole (de har status som elev). Antall år, fag og eksamener som kreves på de ulike utdanningsprogrammene er fastsatt i læreplanverket og tilbudsstrukturen.

I andre ledd står det at lærlinger og elever (alternativt Vg3 i skole) som har fulgt opplæringen, men ikke har bestått i inntil to fellesfag, likevel kan få gå opp til fag- eller svenneprøven. «Ikke bestått» betyr at lærlingen må ha fått karakteren 1 i standpunkt. Dette

unntaket gjelder ikke lærlinger som har fått IV (ikke vurderingsgrunnlag). Tilsvarende gjelder for praksisbrevkandidater som ikke har bestått i ett fellesfag. Tredje punktum viser til at de må bestå faget/fagene innen to år etter at prøven ble avholdt for å få utstedt fag- og svennebrev og praksisbrev.

Det er et unntak fra dette som det står om i § 3-42. Dersom det foreligger et slikt vedtak om unntak er det ikke et krav om at faget/fagene må være bestått, og fristen på to år gjelder ikke. Se omtale under § 3-42.

Endret i 2020: Krav om bestått, som tidligere var regulert i § 3-50, er flyttet til § 3-48.

[§ 3-48 på lovdata.no](#)

§ 3-49 Prøvenemnd for fag- og svenneprøve

Første ledd viser til at det er fylkeskommunen som oppnevner og administrerer prøvenemnda. Fylkeskommunens oppnevning må være i samsvar med kravene her. Nemnda skal ha minst to medlemmer. Fylkeskommunen kan velge å oppnevne flere. Medlemmene skal ha formell faglig kompetanse innen fagområdet. Dette kan være fag- eller svennebrev i faget, eller annen relevant kompetanse. Så langt det er mulig skal medlemmene også ha oppdatert arbeidslivserfaring i faget.

Fylkeskommunen må også sikre at nemnda har tilfredsstillende vurderingsfaglig kompetanse. Dette kan sikres gjennom kompetanseutvikling av nemnda i regi av fylkeskommunen før arbeidet starter.

Fylkeskommunen skal innhente forslag til prøvenemndsmedlemmer fra partene i arbeidslivet, og andre hvis det er nødvendig.

Medlemmene av nemnda skal være eksterne. Det vil si at de normalt ikke skal være ansatt på det stedet der kandidaten har fått opplæring.

Endret i 2020: Prøvenemnd for fag- og svenneprøve, som tidligere var regulert i § 3-52, er flyttet til § 3-49.

[§ 3-49 på lovdata.no](#)

§ 3-50 Innhold i og omfang av fag- og svenneprøven

Denne bestemmelsen omhandler prøvenemndas ansvar for utformingen av fag- og svenneprøven. Det er naturlig at lærebedriften (eventuelt skolen ved alternativt Vg3 i skole) der lærlingen har hatt hoveddelen av opplæringen kommer med forslag til arbeidsoppgaver. Det er ingen plikt for bedriften å komme med forslag, og prøvenemnda velger selv om den vil følge forslagene. Det samme gjelder for praksiskandidater. Prøvenemnda kan be kandidaten om forslag til hvor og hvordan prøven kan gjennomføres.

I andre ledd vises det til at kandidatene skal vurderes opp mot læreplanen for opplæring i bedrift i lærefaget. Alle kompetansemålene i læreplanen for opplæring i bedrift kan prøves. Det er derfor viktig at lærlingen har fått opplæring i hele læreplanen og ikke bare noen kompetansemål. Lærlingen kan ikke prøves i noe som ligger utenfor læreplanen for opplæring i bedrift.

Prøvenemnda skal i utformingen av oppgaven passe på at kandidaten får vist om han eller hun har den kompetanse som skal til for å fag- eller svennebrev i faget. I dette ligger det et krav om bred prøving, og at oppgavene som kandidaten skal utføre er egnet til å vise om kandidaten har den nødvendige kompetansen etter læreplanen.

Når en kandidat skal opp til fag- eller svenneprøven, skal kandidaten prøves i å planlegge oppgaven, begrunne valgte løsninger, gjennomføre, vurdere seg selv og dokumentere eget arbeid. Dette trenger ikke nødvendigvis være atskilte faser, men kan også gå over i hverandre. Forberedelser som må gjøres på forhånd vil vanligvis ikke være en del av prøven og vurderingsgrunnlaget. Her er det viktig med dialog mellom prøvenemnda og bedriften.

I bestemmelsens fjerde ledd første punktum står det at prøven må være tilpasset til tidsrammen gitt i læreplanen, slik at kandidaten kan utføre et arbeid av god kvalitet. Dersom

kandidaten har brukt hjelpemidler i læretiden, kan kandidaten få bruke de samme hjelpemidlene under prøven.

I bestemmelsens femte ledd går det frem at både kandidaten og prøvenemnda kan be om en samtale dersom det er behov for oppklaringer etter prøven. Det er også presisert at samtalen brukes der det er behov. Hvis ingen av partene har behov for en slik samtale, er det ikke krav om å ha den. Det har vært uklart hva som kan tas opp i samtalen. En oppsummerende samtale skal avklare spørsmål som har oppstått under prøven. Den skal altså tjene som hjelp til faglig avklaring av det prøvestykket kandidaten har utført. Dette kan for eksempel være aktuelt dersom nemnda er i tvil om hvilken karakter kandidaten skal ha. Det er ikke slik at denne samtalen skal introdusere kandidaten for et nytt tema.

Endret i 2020: Innhold i og omfang av fag- og svenneprøven, som tidligere var regulert i § 3-53, er flyttet til § 3-50. Endringen medfører ingen realitetsendringer.

[§ 3-50 på lovdata.no](#)

§ 3-51 Gjennomføring av fag- og svenneprøven

Alle medlemmene i prøvenemnda skal være til stede både ved prøvestart og prøveslutt. Ved prøvestart skal prøvenemnda levere oppgaven til kandidaten. Det er prøvenemnda sin oppgave å vurdere kandidaten. Denne oppgaven kan ikke delegeres.

Fylkeskommunen er ansvarlig for at det blir ført tilsyn under prøven. For å presisere fylkeskommunens helhetlige ansvar som skoleeier er det føyd til «for å sikre at prøva blir heldt i tråd med føresegnene».

Prøvenemnda skal dokumentere gjennomføringen i en protokoll. Denne skal være utfyllende, slik at den kan brukes ved en eventuell klage.

Endret i 2020: Gjennomføring av fag- og svenneprøven, som tidligere var regulert i § 3-54, er flyttet til § 3-51.

[§ 3-51 på lovdata.no](#)

§ 3-52 Vurdering av fag- og svenneprøven

Bestemmelsen fastsetter at når prøvenemnda skal vurdere kandidatens kompetanse på fag- og svenneprøven, er det kompetansen slik den er dokumentert gjennom prøven som skal vurderes før prøvenemnda setter karakteren. Prøvenemnda skal ikke trekke inn i vurderingene forhold som ikke var en del av prøven. Karakteren skal vise i hvilken grad målene i læreplanen for opplæring i bedrift i lærefaget er oppnådd. Karakterskalaen er bestått meget godt, bestått og ikke bestått, se § 3-5 femte ledd.

Når fylkeskommunen oppnevner medlemmer, skal de bestemme hvem som avgjør karakteren dersom nemnda er uenige.

Endret i 2020: Vurdering av fag- og svenneprøven, som tidligere var regulert i § 3-55, er flyttet til § 3-52.

[§ 3-52 på lovdata.no](#)

§ 3-53 Samlede krav til praksis før fag- eller svenneprøve for kandidater for fagbrev på jobb

Bestemmelsen regulerer både hva som kan godkjennes som praksis og samlet praksistid før kandidaten for fagbrev på jobb kan gå opp til fag- og svenneprøven.

I første ledd er det fastsatt at kandidater for fagbrev på jobb kan gå opp til fag- og svenneprøven på bakgrunn av allsidig praksis og opplæring. Ved å bruke begrepet «allsidig praksis» innebærer det at praksisen henviser til det aktuelle lærefaget (Vg3-læreplanen). Det er et kjent begrep som også brukes for praksiskandidater. Samlet krav til praksistid og opplæring skal ta utgangspunkt i lengden på lærefaget. For de fleste betyr det et år i fulltidsstilling. Det er fylkeskommunen som har ansvaret for å godkjenne praksisen.

I andre ledd reguleres kravene til praksis for å tegne en lærekontrakt i henhold til opplæringsloven § 4-1 første ledd. Det gjelder et minimumskrav om et års allsidig praksis i faget i fulltidsstilling. For kandidater som ikke har hatt fulltidsstilling, må praksisen regnes om til 100 prosent stilling. Fylkeskommunen kan vurdere om en stillingsbrøk på 80 prosent kan godkjennes som fulltidsstilling.

Tredje ledd i bestemmelsen regulerer krav til praksistid og opplæring etter at kontrakten er inngått. I bestemmelsens første punktum er det fastsatt at når kandidaten tegner kontrakt, skal det gjøres fradrag for det året med praksis som kreves i forkant av kontraktsinngåelsen og for eventuell realkompetanse. Det er fylkeskommunen som er ansvarlig for å gjøre en realkompetansevurdering av kandidaten. En realkompetansevurdering vil kartlegge hvilke kompetansemål kandidaten trenger opplæring i (restopplæring), og hvor lang tid kandidaten trenger på opplæringen. Det er de gjenværende kompetansemålene i læreplanen for lærefaget som utgjør opplæringsplanen til kandidaten, og det er denne som fastsetter hva kandidaten har rett til av opplæring etter kontrakten. Kandidatens opplæringsplan må ses i sammenheng med den interne planen lærebedriften skal utarbeide for gjennomføringen av opplæringen. Som en sikkerhetsventil er det nedfelt et krav om en minstetid på et års kontraktstid.

Endret i 2020: Samlede krav til praksis før fag- eller svenneprøve for kandidater for fagbrev på jobb, som tidligere var regulert i § 3-56, er flyttet til § 3-53.

[§ 3-53 på lovdata.no](#)

§ 3-54 Utarbeidelse, innhold og vurdering av praksisbrevprøven og kompetanseprøven

Bestemmelsen fastsetter rammene for praksisbrevprøven og kompetanseprøven.

Innholdsmessig betyr det at det er fylkeskommunen som har ansvaret for å utarbeide og vurdere praksisbrevprøven og kompetanseprøven. Bestemmelsens fastsetter videre at praksisbrevprøven skal prøve kandidaten sin kompetanse i faget slik den er beskrevet i den lokale læreplanen i faget etter samme prinsipp som for fag- og svenneprøver.

Både for praksisbrevprøven og kompetanseprøven skal dere bruke den tredelte karakterskalaen etter § 3-5 femte ledd. For praksisbrevprøven skal karakteren skal gi uttrykk for i hvilken grad kandidaten har nådd målene i den lokale læreplanen i faget.

Endret i 2020: Utarbeidelse, innhold og vurdering av praksisbrevprøven og kompetanseprøven, som tidligere var regulert i § 3-57, er flyttet til § 3-54.

[§ 3-54 på lovdata.no](#)

§ 3-55 Oppbevaring av prøvearbeid for fag- og svenneprøven

Bestemmelsen regulerer oppbevaring av prøvearbeidet i de tilfellene hvor kandidaten ikke består på fag- eller svenneprøven. Bestemmelsen pålegger prøvenemnda i samråd med fylkeskommunen en plikt til å ta vare på prøvearbeidet.

I de tilfellene hvor det ikke er mulig å ta vare på prøvearbeidet, må prøvenemnda sikre at prøvearbeidet likevel kan dokumenteres, f.eks. ved bilder, video eller en beskrivelse av prøvearbeidet. En beskrivelse må i så fall være så utfyllende som mulig.

Endret i 2020: Oppbevaring av prøvearbeid for fag- og svenneprøven, som

tidligere var regulert i § 3-58, er flyttet til § 3-55.

[§ 3-55 på lovdata.no](#)

§ 3-56 Ny fag-/svenneprøve, praksisbrevprøve og kompetanseprøve

Bestemmelsen regulerer en rett til ny fag-/svenneprøve, praksisbrevprøve og kompetanseprøve for elever, lærlinger, praksisbrevkandidater, lærekandidater og kandidater for fagbrev på jobb. I disse tilfellene kan læretiden utvides, men da må gjøres i en frivillig avtale mellom lærlingen, praksisbrevkandidaten, lærekandidaten eller kandidaten for fagbrev på jobb og lærebedriften. Bedriften ikke er pliktig til å utvide læretiden.

Kandidaten må selv melde seg opp til ny prøve innen seks måneder etter at den første prøven er avlagt. Dette er i motsetning til når kandidatene avlegger prøven første gang og det er bedriften som melder de opp til prøven. Seksmåneders fristen gjelder oppmeldingen og ikke selve avleggelse av prøven. Dersom kandidaten ikke har meldt seg opp innen seks måneder, vil han eller hun miste retten til ny prøve. Det er fylkeskommunen som skal dekke utgiftene som lærebedriften har ved gjennomføring av ny prøve.

Det er bare mulig å gå opp til fag- og svenneprøven, praksisbrevprøven og kompetanseprøven som lærling, praksisbrevkandidat, lærekandidat og kandidat for fagbrev på jobb to ganger. Det betyr at en lærling som stryker på fag- og svenneprøven to ganger må over i praksiskandidatordningen for å gå opp til fag- og svenneprøven. Dersom dette er tilfelle, se merknad under § 3-47 om unntak for eksamen for praksiskandidater som har strøket to ganger på fag- eller svenneprøven.

En kandidat som ikke har bestått prøven som praksiskandidat må vente seks måneder med å ta en ny prøve. Praksiskandidater må selv melde seg opp til ny prøve og betale ny prøveavgift.

Endret i 2020: Ny fag-/svenneprøve, praksisbrevprøve og kompetanseprøve, som tidligere var regulert i § 3-59, er flyttet til § 3-56.

[§ 3-56 på lovdata.no](#)

§ 3-57 Utsatt fag-/svenneprøve og kompetanseprøve

Bestemmelsen tilsvare i stor grad [§ 3-32 om utsatt eksamen](#). Vi viser derfor til kommentarene til denne bestemmelsen. I tredje ledd står det at praksiskandidater også må melde seg opp til utsatt prøve. Praksiskandidater må selv betale for utsatt prøve.

Endret i 2020: Utsatt fag-/svenneprøve og kompetanseprøve, som tidligere var regulert i § 3-60, er flyttet til § 3-57.

[§ 3-57 på lovdata.no](#)

§ 3-58 Særskilt tilrettelegging av fag-/svenneprøven, praksisbrevprøven og kompetanseprøven

Elever, lærlinger, praksisbrevkandidater, lære kandidater, praksiskandidater og kandidater for fagbrev på jobb med behov for særskilt tilrettelegging av prøven, skal kunne få forholdene lagt til rette slik at de kan få vist kompetansen sin ut ifra kompetansemålene i læreplanen for faget.

Bestemmelsene som gjelder for særskilt tilrettelegging av eksamen er nesten identiske, se derfor merknadene til § 3-29. Den eneste forskjellen er at denne bestemmelsen ikke viser til det som er fastsatt i vurderingsordningen for faget. Det har sammenheng med at det vil være fag- og svenneprøven, praksisbrevprøven og kompetanseprøven og krav til denne som avgjør hvilke tilpasninger som ikke kan gjøres. Det er ikke ulike eksamensformer på samme

måte som for eksamen på skolen.

Det er fylkeskommunen som skal fatte vedtak om særskilt tilrettelegging. Det er statsforvalteren som er klageinstans i disse sakene.

Endret i 2020: Særskilt tilrettelegging av fag-/svenneprøven, praksisbrevprøven og kompetanseprøven, som tidligere var regulert i § 3-61, er flyttet til § 3-58.

[§ 3-58 på lovdata.no](#)

§ 3-59 Reaksjonsmåter ved juks

Bestemmelsen fastsetter hvordan saker om juks skal behandles. Bestemmelsen gir adgang til å annullere fag-/svenneprøven, praksisbrevprøven og kompetanseprøven dersom kandidaten har jukset. Konsekvensen av at prøven annulleres, er at prøven blir en nullitet, det vil si at prøven anses som aldri å ha eksistert. Konsekvensen er derfor ikke at kandidaten får «ikke bestått». «Ikke bestått» innebærer en vurdering av kandidatens kompetanse. Dersom det kan dokumenteres juks eller forsøk på juks, skal ikke prøven vurderes i det hele tatt.

Hva som regnes som juks, er ikke regulert i bestemmelsen. Det må prøvenemnda eller fylkeskommunen vurdere konkret i hver sak.

Bestemmelsens andre ledd regulerer annullering av fag-/svenneprøven, praksisbrevprøven og kompetanseprøven på grunnlag av juks eller forsøk på juks. For fag-/svenneprøven, er det prøvenemnda som har myndighet til å avgjøre spørsmål om juks. For praksisbrevprøven og kompetanseprøven er det fylkeskommunen som har ansvaret for annullering av prøven på grunnlag av juks. Årsaken til at ansvaret ikke er lagt til prøvenemnda, er at det ikke er pålagt med prøvenemnd i forbindelse med praksisbrevprøve og kompetanseprøve.

Kandidaten har rett til å uttale seg muntlig før det fattes et enkeltvedtak om juks. Det er viktig at kandidaten får en reell mulighet til å uttale seg til den som skal treffe vedtaket. Dersom kandidaten ikke får denne muligheten, kan det få konsekvenser for om vedtaket

kan anses å være gyldig. I de tilfeller hvor juks er bevist eller det er mistanke, har kandidaten likevel rett til å fullføre prøven. Prøvenemnda kan ikke bestemme at kandidaten ikke får gjennomføre prøven. Det har sammenheng med at vedtak om juks kan påklages til statsforvalteren. Dersom kandidaten i klagebehandlingen får medhold, vil det at kandidaten ikke fikk fullføre prøven ha samme konsekvenser som en annullering ville ha hatt. Av hensyn til kandidatens rettsikkerhet skal derfor kandidaten kunne fullføre prøven dersom han eller hun ønsker det.

Dersom kandidaten får prøven annullert som følge av juks eller forsøk på juks, kan ikke kandidaten gå opp til ny prøve før om ett år. Det er det tidligste. Fylkeskommunen kan ikke gi dispensasjon fra det.

Endret i 2020: Reaksjonsmåter ved juks, som tidligere var regulert i § 3-62, er flyttet til § 3-59.

Legg merke til at «fusk» er byttet ut med «juks».

[§ 3-59 på lovdata.no](#)

§ 3-60 Bortvising fra fag-/svenneprøven, praksisbrevprøven og kompetanseprøven

Bestemmelsen fastsetter grunnlaget for bortvisning fra fag- og svenneprøven, praksisbrevprøven og kompetanseprøven. Kandidaten kan bortvises fra prøven dersom han eller hun hindrer eller forstyrrer gjennomføringen av prøven. Det vil ikke være mulig å bortvise kandidaten med mindre oppførselen oppfattes som rettsstridig etter dette. Hindre eller forstyrre under prøven må antas kun å omfatte de groveste tilfellene av forstyrrelser og hindring. Under gjennomføring av en fag- eller svenneprøve, praksisbrevprøve eller kompetanseprøve vil normalt kandidaten være den eneste, i motsetning til en eksamen hvor det er samlet mange kandidater i samme eksamenslokale. Det kan likevel tenkes situasjoner der bortvisning kan være aktuelt.

Bortvisning er en svært streng straff. Konsekvensen er at kandidaten ikke får gjennomført prøven, og at han eller hun må ta prøven på et senere tidspunkt. Det igjen kan føre til at kandidaten blir forsinket i sitt utdanningsløp. Det er derfor stilt strenge krav til en beslutning om bortvisning. Først skal kandidaten ha en advarsel. Det skal være mulig å korrigere oppførselen. Det er også lederen av prøvenemnda som avgjør om kandidaten skal bortvises. Det er en representant fra fylkeskommunen som avgjør om bortvisning skal skje på praksisbrevprøven og kompetanseprøven. Årsaken til at ansvaret ikke er lagt til prøvenemnda, er at det ikke er pålagt med prøvenemnd i forbindelse med praksisbrevprøve og kompetanseprøve. Før det fattes et enkeltvedtak om bortvisning skal kandidaten ha fått mulighet til å uttale seg. Kandidaten kan påklage et vedtak om bortvisning. Det er forvaltningsloven § 28 om klage på enkeltvedtak som gjelder.

Dersom kandidaten klager og får medhold i en klage om bortvisning, har kandidaten rett til ny fag- eller svenneprøve, praksisbrevprøve eller kompetanseprøve. Fylkeskommunen har ansvaret for å dekke kostnader forbundet med en ny prøve. Det gjelder også for praksiskandidater og kandidater for fagbrev på jobb.

Endret i 2020: Bortvisning fra fag-/svenneprøven, praksisbrevprøven og kompetanseprøven, som tidligere var regulert i § 3-63, er flyttet til § 3-60.

[§ 3-60 på lovdata.no](http://lovdata.no)